

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- Danskfagligt arbejde med kanonlitteratur 3. - 4. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

Forlaget Hauboundervisning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 3. - 4. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 3. - 4. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

© Forlaget Hauboundervisning

3. udgave, 1. oplag 2025

Forlagsredaktion:
Ole Haubo Christensen

Foto, illustrationer og grafisk design:
Ole Haubo Christensen

Tegninger:
Nikolaj Kragelund s 2, 98
Lisbeth Alnor s 52

**Husk at indberette til Copydan, når du
printer, kopierer eller bruger bogen
eller sider herfra digitalt.
Det gør en stor forskel for forfatterne.**

ISBN 978-87-92761-92-7

Forlaget Hauboundervisning
Kærlodden 1
8320 Mårslet
Telefon: 20 45 89 36
info@hauboundervisning.dk
www.hauboundervisning.dk
www.haubo.net

Kanongode folkeviser salmer og digte

- danskfagligt arbejde
med kanonlitteratur
3. – 4. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Indhold

Forord	Side	5	Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?	54
Folkeviser			Fælles Mål	55
Der stode tre skalke og tænkte et råd		6	At undervise i kanonlitteratur	56
Roselil' og hendes moder		9	Læsning og litteraturforståelse	57
Sange			Litteraturforståelse og den litterære samtale	58
Hist, hvor vejen slår en bugt		12	Lyrik	60
Holger Danskes mærke		14	Tekstarbejde – Digte	63
To drosler sad på bøgekvis		16	Litteraturhistoriske linjer i kanonlitteratur	
Syv arbejdsvante dværge		18	Folkeviser	64
Salmer			Salmer	67
Dejlig er den himmel blå		20	Romantik, harmoni og længsel	67
Vær velkommen, Herrens år		24	Realisme	68
Digte			Biografier	
Jul		26	H.C. Andersen	69
Blæst		28	B. S. Ingemann	69
Græs		30	Chr. Winther	70
Lærken		32	Jeppe Aakjær	70
Kannibalvise		34	N. F. S. Grundtvig	71
ABC – Rim		36	Henrik Pontoppidan	71
Sol		40	Tom Kristensen	72
Den stærkeste mand		43	Johannes V. Jensen	72
Jeg kan høre natten liste		44	Cecil Bødker	73
Forældrene		46	Halfdan Rasmussen	73
fjæsing		48	Tove Ditlevsen	73
flagermus		50	Klaus Rifbjerg	74
Lærervejledning			Metodisk vejledning	75
Bogens opbygning		52	Kopiark	89
Oversigt over indhold		53		

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Forord

'Kanongode folkeviser, salmer og digte 2' indeholder nogle af de bedste tekster af danske forfattere skrevet gennem de sidste 1000 år. De er vigtige bidrag til litteraturhistoriens vingesus.

Du og dine elever kommer på rejse i tiden. I mærker folkeviserne emme af liv og død, fornemmer troens beskyttende kappe i salmerne. I forundres over tekster om liv og død, mennesker og dyr, vores værdier og livets fantasifulde forunderlighed.

At læse lyrik fordrer åbenhed hos læseren. Digte taler til læserens sanser og

erfaringer med livet. Gennem læsning, hvor sanser stimuleres, spørgsmål stilles og svar søges, skabes samtalen mellem tekst og læser. Denne samtale folder sig ud i arbejdet med 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 2'. Du og dine elever bliver beriget af mødet med forfattere, der har bidraget til dansk kulturs kanon inden for litteratur. Forfattere, der med tekster rejser debat, stiller spørgsmål og får os til at undres over historie, samfund og vores liv.

Lisbeth Alnor Christensen

'Der stode tre skalke og tænkte et råd'

1. Der stode tre skalke og tænkte et råd,
tungluti, tungluti, lustudilei
De ville til møllerens datter gå.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
2. To karle holdt en sæk så lang,
tungluti, tungluti, lustudilei
en tredje ned i sækken sprang.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
3. 'Og hør, kær' møller, du male os den sæk,
tungluti, tungluti, lustudilei
men kast den endelig ikke væk'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
4. 'Og sæt den sæk ved min datters seng,
tungluti, tungluti, lustudilei
der kommer slet ingen rotter hen'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
5. Og da det blev mørkt i hver en vrå,
tungluti, tungluti, lustudilei
begyndt den sæk at kryv' og gå.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
6. 'Og hør, kær' far, stå op og tænd lys,
tungluti, tungluti, lustudilei
der er en tyv i vort møllerhus'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

7. Han klapped' hende på blegen kind:
tungluti, tungluti, lustudilei
'Skønjomfru, du skal blive min'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
8. 'Og hør, kær' far, sluk dog det lys,
tungluti, tungluti, lustudilei
det var en kat, der bed en mus'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
9. Da svarte den kælling, som alt i bænken lå,
tungluti, tungluti, lustudilei
'Den kat, den har sgu træskostøvler på!'
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
10. 'Og ti, du kælling. Det får du skam,
tungluti, tungluti, lustudilei
i morgen skal du i vor møllerdam'.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
11. Og kællingen sank, og sækken flød,
tungluti, tungluti, lustudilei
og al hendes vælling den blev til grød.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.
12. Den kælling i dammen hun havde kun én tand,
tungluti, tungluti, lustudilei
den hug' hun i hans røv, og så trak hun sig i land.
Stolten Adelus. Bådsmands hus, krusmusidus,
tungluti, tungluti, lustudilei.
Krestomani for snurrevurrevip, for ceremoni.

skalk: person, der driller

vrå: hjørne, krog

Arbejdsforslag til 'Der stode tre skalke'

1. Syng folkevisen.
2. En skalk er en drillepind.
 - Hvad er en drillepind?
 - Find drilleri i visen.
 - Hvem narrer hvem i visen?
 - Hvem er den klogeste i visen?
3. Visen har vrøvleord.
 - Find vrøvleord.
 - Hvorfor tror du, der er vrøvleord i visen?
 - Hvad synes du om vrøvleord i visen?
4. Visen har rim.
 - Find rim i visen.
 - Hvorfor bruger forfatteren rim?
5. Opfør visen som læseteater.
 - Lav en rolleliste.
 - Udfyld rollekort.
 - Fordel visens strofer mellem jer.
 - Syng eller læs visen højt for klassen.
6. Forestil dig, at visens fortælling kom i tv-avisen.
 - Forbered spørgsmål til interviewet.
 - Deltagere fra visen interviewes i tv-avisen.
 - Lav tv-avisen.

Bogstavrim

Konsonantrim: begyndelsesbogstavet er ens.

Fx 'bange, bøvede børn', 'duksede, dygtige drenge' og 'super, søde, seje piger'.

Vokalrim: vokalen i ord er ens.

Fx 'hun synger, nynner og gynger'.

Enderim: rim for enden af strofen.

Fx 'Jeg ser en masse tal - de banker på min hjerneskal'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Roselil' og hendes moder'

1. Roselil' og hendes moder de sad over bord,
Roselil' og hendes moder de sad over bord,
de taled så mangt et skæmtens ord.
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
De taled så mangt et skæmtens ord.
2. Før hvert træ skal i haven bære blomster af guld,
før hvert træ skal i haven bære blomster af guld,
før jeg skal vorde nogen ungersvend huld.
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Før jeg skal vorde nogen ungersvend huld.
3. Hr. Peder stod på svalen og lytted med list,
hr. Peder stod på svalen og lytted med list:
Den ler dog bedst, som ler til sidst!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Den lér dog bedst, som ler til sidst!
4. Og der de kom ned udi urtegårdens læ,
og der de kom ned udi urtegårdens læ,
da hang der en guldring på hvert et træ.
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Da hang der en guldring på hvert et træ.
5. Roselille blev rød som et dryppende blod,
Roselille blev rød som et dryppende blod,
hun stirred i græsset ned for sin fod.
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Hun stirred i græsset ned for sin fod.
6. Da kyssed Hr. Peder hendes læber med list,
da kyssed Hr. Peder hendes læber med list:
Den lér dog nok bedst, som lér til sidst!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Ha, ha, ha! Så, så, så, så!
Den lér dog nok bedst, som lér til sidst!

skæmtens ord: skænderi

svalen: forkortelse for svalegang

urtegården: have

list (strofe 3): snuheit, klogskab

ungersvend: ung, ugift mand,

huld: at vise venlighed

list (strofe 6): forsigtighed, blidhed

Arbejdsforslag til 'Roselil' og hendes moder'

1. Syng visen.

2. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Kopiark 1: Den litterære samtale

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

3. Find svære og nye ord.

- Noter svære ord.
- Gæt på hvad ordene betyder.
- Tal om ordene.

Svære ord	Mit gæt på betydning	Ordet betyder
moder	mor	mor

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

4. Hvad, tror du, Roselil og hendes moder skændes om?

- Tegn Roselil og hendes moder ved bordet.
- Skriv hvad de siger.
- Skriv hvad de tænker.
- Brug talebobler og tænkebobler.

5. Hvordan kan Hr. Peder blive kæreste med Roselil?

- Tegn Hr. Peder.
- Skriv hvad han siger.
- Skriv hvad han tænker.
- Brug talebobler og tænkebobler.

6. Find oplysninger om visens personer.

- Klip verselinjerne ud, og læg strimlerne på bordet.
- Sorter verselinjer i tre grupper: 'Moder', 'Roselil' og 'Hr. Peder'.
- Hvad siger de?
- Hvad tænker de?
- Hvad gør de?
- Lav biodigte om personerne.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

7. Visen gentager linjer.

- Sæt streg under gentagelser.
- Hvilke verselinjer gentages flest gange?
- Hvorfor bruger forfatteren gentagelser?

8. Hvad kan vi lære af denne vise?

Hist, hvor vejen slår en bugt

H. C. Andersen, 1829

1. Hist, hvor vejen slår en bugt,
ligger der et hus så smukt -
hist, hvor vejen slår en bugt,
ligger der et hus så smukt,
væggene lidt skæve stå,
ruderne er ganske små,
døren synker halvt i knæ,
hunden gør, det lille kræ,
under taget svaler kvid're,
solen synker og så vid're.
2. I den røde aftensol
sidder moder i sin stol -
i den røde aftensol
sidder moder i sin stol,
kinden luer dobbelt rød,
barnet har hun på sit skød,
drengen er så frisk og sund,
æblekinden rød og rund,
se, hvor hun i spøg ham banker
på de søde pusselanker!
3. Katten står og krummer ryg,
men forstyrres af en myg -
katten står og krummer ryg,
men forstyrres af en myg,
barsk han den med poten slår
og igen som hofmand står,
moder klapper barnets kind,
se, hvor sødt det sover ind,
drømmer om de engle smukke
i sin lille, pæne vugge.

pusselanker: kæleord for ben

hofmand: person med høflig og god opførsel

Arbejdsforslag til 'Hist, hvor vejen slår en bugt'

1. Syng digtet.
2. Fortæl digtet som tegneserie.
 - Digt selv hvad personer og dyr tænker og siger.
 - Brug tale- og tænkebobler.
3. Stemningen i et digt kommer af ord og sætninger.
 - Hvilket humør kommer du i, når du synger digtet?
 - Find ord der skaber en hyggelig stemning i digtet.
 - Find ord der skaber en uhyggelig stemning i digtet.
4. Find rim i digtet.
 - Hvorfor bruger forfatteren rim?
5. Skriv selv.
 - Lav et rim om det sted du bor.
 - Start dit rim med 'Hist, hvor vejen.... '.
 - Skriv gerne dit rim på melodien til 'Hist, hvor vejen... '.
6. Skriv selv.
 - Lav digtets stemning om fra hyggelig til uhyggelig.
 - Skriv en uhyggelig historie, hvor du bruger oplysninger fra digtet.

Inden du skriver, skal du stille nogle spørgsmål til digtet. Fx:

- Hvorfor har barnet røde kinder?
- Hvorfor banker moderen barnet for sjov?
- Hvorfor kan katten ikke lide myg?
- Brug spørgsmål og uhyggelige svar, når du skriver din historie.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Holger Danskes mærke

B. S. Ingemann, 1837

1. I alle de riger og lande,
hvorhen jeg i verden fór,
jeg fægted med åben pande
for hvad jeg for alvor tror.
2. En ørn var mit hjelme-mærke;
på brynjen stod korsets tegn.
På skjold har jeg løverne stærke
i hjerternes milde hegn.
3. Når mænd jeg kasted min handske,
opslog jeg min ridderhjelm;
da så, jeg var Holger Danske
og ingen formummet skælm.
4. Vil dansken i verden fægte,
med dølger åsyn og navn,
jeg ved, hans ånd er ej ægte –
Jeg tager ham ej i favn.

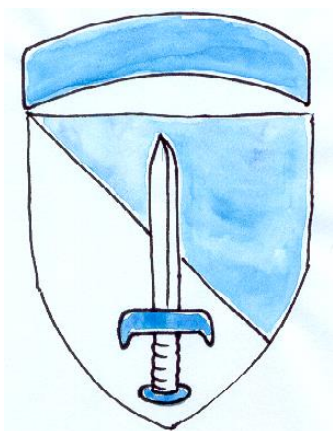
kaste handske: udfordre modstanderen

formummet: skjult, klædt sig ud

skjelm: snyder, bedrager, sjover

dølger: skjule

åsyn: udseende

Arbejdsforslag til 'Holger Danskes mærke'

1. Syng digtet.

- Hvilket humør kommer du i?

2. Find svære og nye ord.

- Noter svære ord.
- Gæt på, hvad ordene betyder.
- Tal om ordene.

Svære ord	Mit gæt på betydning	Ordet betyder
<i>hjelmemærke</i>	<i>mærke på en hjelm</i>	<i>mærke på en hjelm</i>

3. Digtet handler om at kæmpe.

- Find ord og sætninger der fortæller om kamp.

4. Digtet fortæller om en kriger.

- Hvordan kæmper han?
- Hvad er hans udstyr?
- Hvor kæmper han?
- Tegn krigeren.
- Skriv det krigeren siger og tænker. Brug talebobler og tænkebobler.

5. Hvilke symboler har krigeren på:

- Hjelm?
- Brynje?
- Skjold?
- Hjerte?
- Hvad betyder symbolerne?

Tegn symbolerne på din tegning af krigeren.

6. Fortæl om andre symboler du kender.

- Tegn symboler.
- Skriv om dine symboler.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

To drosler sad på bøgekqvist

Chr. Winther, 1843

1. To drosler sad på bøgekqvist,
så gode venner var de vist,
med sorg i sind så tyst de sad,
thi ak! de skulle skilles ad.
Så sang de begge to en sang,
den sørgeligt i skoven klang.
2. Den første sang: 'Min hjertenskær!
Farvel! Så ses vi aldrig mer!'
Den anden sang: 'Min hjertensven!
Farvel! Vi ses ej mer igen!'
Den første sang: 'På fjerne vej
min hjertenskær jeg glemmer ej!'
3. Den anden sang: 'I fjerne bo
mit hjerte aldrig fanger ro!'
Én fløj til øst, og én til vest:
'Nu har til brud jeg sorgen fæst!'
Én fløj til vest, og én til øst:
'Farvel, farvel! - Foruden trøst!'

fæste: kommer af fæstemø, som betyder forlovet. Her betyder det, den ene drossel har forlovet sig med sorgen, da den anden forlod den.

Arbejdsforslag til 'To drosler sad på bøgekvest'

1. Læs digtet.
2. Find svære og nye ord.
 - Noter svære ord.
 - Gæt på hvad ordene betyder.
 - Tal om ordene.

Svære ord	Mit gæt på betydning	Ordet betyder
bøgekvest	bøgetræ	lille gren på et bøgetræ

3. Fortæl digtet som tegneserie.
4. Hvad føler fuglene?
 - Tegn et hjerte.
 - Skriv ord for følelser i hjertet.
5. Lav et biodigt om en af fuglene.
6. Hvorfor har forfatteren valgt to fugle til at fortælle digtet?
7. Skriv selv.
 - Fortæl om en gang hvor du skiltes fra en, du holder af.
 - Skriv et digt om 'at skilles'. Dit digt skal rime.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Drosler

Droslen er en kraftig fugl. Den har lange ben og et slankt, spidst næb og store øjne. Halen er lige afskåret.

Droslen finder mad på jorden og i træer og buske. Den spiser både insekter, snegle, bær og frugter. De fleste drosler er træfugle.

Drosler i Danmark: solsort, sjagger, sangdrossel, vindrossel.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Syv arbejdsvante dværge

Jeppe Aakjær, 1926

1. Syv arbejdsvante dværge til skovs mon gå,
de fælder stammer store og stammer små.
Hvem skal koge grøden mør?
Hvem skal malke vore køer?
Hvem skal vi som hjælper i huset få?
2. Prinsesselil Snehvide, så træt, så træt,
hun kommer sky fra skoven til denne plet.
Hvem kan bo i hytten her?
Nej, hvor sengen dog er kær!
Her skal snart jeg hvile så blødt og let.
3. Den væne glut Snehvide gør hytten ren,
hun skrubber, og hun skurer hver flisesten,
reder seng og koger mad,
dækker bord med skål og fad,
går så trygt til lejet på unge ben.
4. De trætte dværge kommer fra skovs, jo vist!
Men knap de kender stuen igen fra sidst.
Hvem har dog redt sengen her?
Hvem lagt dug på bordet der?
Det har små Snehvide, som sover hist!

sky: bange

væne: smukke, skønne, dejlige

glut: ung kvinde

lejet: sengen

Bogstavrim

Konsonantrim: begyndelsesbogstavet er ens.

Fx 'bange, bøvede børn', 'duksede, dygtige drenge' og 'super, søde, seje piger'.

Vokalrim: vokalen i ord er ens.

Fx 'hun synger, nynner og gynger'.

Enderim: rim for enden af strofen.

Fx 'Jeg ser en masse tal - de banker på min hjerneskal'.

Arbejdsforslag til 'Syv arbejdsvante dværge'

1. Læs digtet.

- Find ord og sætninger, der minder om eventyret 'Snehvide'.

2. Kig på 'eventyrets handlingsbro'.

- Hvor på handlingsbroen hører digtet til?
- Hvad er der sket før digtet?
- Hvad sker der efter digtet?

3. Find rim i digtet.

- Hvilket mønster er der i rimene?
- Hvorfor bruger forfatteren rim?

4. Kig på digtets titel.

- Hvad betyder det at være 'arbejdsvant'?
- Hvorfor har forfatteren valgt denne titel?
- Hvad kunne digtet også hedde?
- Lav selv ord, der slutter på '-vant'.

5. Lav digtet som læseteater.

- Hver gruppe består af en eller flere dværge, Snehvide og en fortæller.
- Fordel digtets verselinjer mellem jer.
- Aftal enkle rekvisitter og bevægelser.
- Øv jer og vis læseteater for hinanden.

Eventyrets handlingsbro		
Begyndelse:	Midte:	Slutning:
'Der var en gang...' Personer præsenteres Problemet vises	'Så skete der...' Problemet vokser Kampe Prøvelser	'Og de levede lykkeligt.' Problemet løses Præmie

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dejlig er den himmel blå

N. F. S. Grundtvig, 1853

1. Dejlig er den himmel blå,
lyst det er at se derpå,
hvor de gyldne stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke
os fra jorden op til sig,
os fra jorden op til sig.

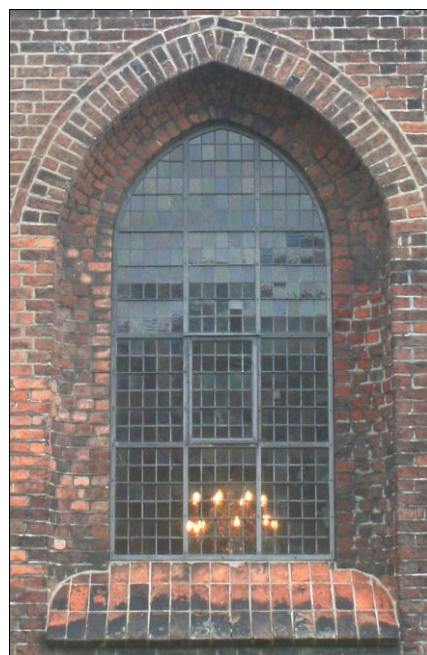
2. Det var midt i julenat,
hver en stjerne glimted mat,
men med ét der blev at skue
én så klar på himlens bue
som en lille stjernesol,
som en lille stjernesol.

3. Når den stjerne lys og blid
sig lod se ved midnatstid,
var det sagn fra gamle dage,
at en konge uden mage
skulle fødes på vor jord,
skulle fødes på vor jord.

4. Vise mænd fra østerland
drog i verden ud på stand
for den konge at oplede,
for den konge at tilbede,
som var født i samme stund,
som var født i samme stund.

5. De ham fandt i Davids hjem,
de ham fandt i Betlehem,
uden spir og kongetrone,
der kun sad en fattig kone,
vugged barnet i sit skød,
vugged barnet i sit skød.

6. Stjernen ledte vise mænd
til vor Herre Kristus hen;
vi har og en ledestjerne,
og når vi den følger gerne,
kommer vi til Jesus Krist,
kommer vi til Jesus Krist.

7. Denne stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans guddoms-ord det klare,
som han os lod åbenbare
til at lyse for vor fod,
til at lyse for vor fod.

Arbejdsforslag til 'Dejlig er den himmel blå'

1. Syng salmen.

2. Jesus fødsel.

- Hvad fortælles om Jesus fødsel?
- Find ord og sætninger der fortæller om Jesus fødsel.

3. Hvilket humør kommer du i, når I synger salmen?

- Hvilke ord giver stemning i salmen?

4. Sorter ordene fra digtet.

- Navneord, tillægsord og udsagnsord skal 'passe sammen'. FX blå himmel
- Hvilke navneord er beskrevet med flest tillægsord og udsagnsord?

Navneord	Tillægsord	Udsagnsord
himmel	dejlig, blå	-
stjerner	gyldne	blinke, vinke

5. Salmen bruger ordet 'stjerne' mange gange.

- Hvorfor bruger forfatteren ordet 'stjerne' så mange gange?
- Lav en liste med salmens stjerne-ord.
- Lav en liste med andre stjerne-ord. Fx *stjernestøv*, *pop-stjerne*

6. Salmen gentager nogle verselinjer.

- Find gentagelser i salmen.
- Hvorfor gentager forfatteren sig selv?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

7. Tegn et kort.

- Vis hvilken rute de tre vise mænd gik.
- Hvad så de?
- Hvem mødte de?

8. Kan du forestille dig det, du synger om?

- Byg en scene fra salmen.

Navneord

Navneord er navne på ord. Det kan være ting, steder, levende væsner eller begreber.

Fx: *stol*, *skov*, *ugle*, *glæde*.

Tillægsord

Tillægsord fortæller hvordan ting, dyr eller mennesker er.

Fx: en *sjov* film, en *stærk* pige.

Udsagnsord

Udsagnsord fortæller hvad ting, dyr eller mennesker gør.

Fx: jeg *hopper*, jeg *smager*, jeg *tror*, bilen *kører*, katten *spiser*.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Vær velkommen, Herrens år

N.F.S. Grundtvig, 1849

1. Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Julenat, da vor Herre blev fød,
da tændte sig lyset i mørkets skød.
Velkommen, nytår, og velkommen her!
2. Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid.
Påskemorgen, da Herren opstod,
da livstræet fæsted i graven rod.
Velkommen, nytår, og velkommen her!
3. Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Pinsedag, da Guds ånd kom herved,
da nedsteg Guds kraft til vor skrøbelighed.
Velkommen, nytår, og velkommen her!
4. Vær velkommen, Herrens år,
og velkommen herhid!
Herrens år med vor Guds velbehag
nu bringer os glæde hver Herrens dag.
Velkommen, nytår, og velkommen her!

Arbejdsforslag til 'Vær velkommen, Herrens år'

1. Syng salmen.

Kopiark 1: Den litterære samtale

2. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

3. Find svære og nye ord.

- Noter svære ord.
- Gæt på hvad ordene betyder.
- Tal om ordene.

Svære ord	Mit gæt på betydning	Ordet betyder
fæstet	fester	satte sig fast

4. Salmer handler om Gud og om at tro på Gud.

- Find ord og sætninger som viser, at det er en salme.

5. Salmen gentager nogle verselinjer.

- Hvilke verselinjer gentages?
- Hvorfor gentager forfatteren sig selv?

6. Skriv selv.

- Skriv et nytårsdigt.
- Fortæl om det du er glad for.
- Fortæl om gode ting som gentager sig i dit liv.
- Fortæl om hvad du håber, der sker i et nyt år.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Jul

Henrik Pontoppidan, 1917

1. Ved lygtens skind, imellem får og stude,
blev Jesusbarnet født og svøbt i klude.
2. Et æsel lagde ørene tilbage
og hilste lydt den lilles første klage.
3. Det var i Betlehem for længe siden,
og drengens ry er vokset stærkt med tiden.
4. Hans fødselsstund er årets store time,
da festlys tændes, alle klokker kime.
5. Men altid gennem juleaftens glæde
jeg hører æslet skryde, barnet græde.

Arbejdsforslag til 'Jul'

1. Fortæl med dine egne ord, hvad digtet handler om.
2. Kig på digtets ord og sætninger.
 - Hvilke ord fortæller om jul?
 - Hvilke ord fortæller om noget godt?
 - Hvilke ord fortæller om noget dårligt?
 - Fortæller digtet mest godt eller mest dårligt?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

3. Hvorfor tror du æslet skryder, og barnet græder?

- Hvornår græder børn?
- Hvornår skryder æsler?
- Hvad tror du, de var bange for i år 0?
- Hvad er vi bange for i dag?
- Hvad tror du, de var glade for i år 0?
- Hvad er vi glade for i dag?

4. Skriv dine tanker om angst og glæde i skemaet.

År 0		I dag	
Bange for	Glæder sig over	Bange for	Glæder sig over

5. Skriv om din jul.

Du kan fx skrive om:

- Hvordan du holder jul.
- Det bedste ved juleaften.
- Det værste ved juleaften.
- Hvorfor vi holder jul.
- Om en særlig juleaften du har haft.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Blæst

Tom Kristensen, 1927

1. Blæst som går i skove,
som aldrig skal sove,
for blæsten er til.
2. Hav står i bølger,
som væltende følger
den blæst, som er til.
3. Ild slår i vejret,
som om den begæred
den blæst, som er til.
4. Blæst går i rummet,
som ellers forstummed;-
men blæsten er til.

Arbejdsforslag til 'Blæst'

1. Læs digtet.

- Fortæl med dine egne ord, hvad digtet handler om.

2. Find rim i digtet.

- Hvilket mønster er der i rimene?
- Hvorfor bruger forfatteren rim?

3. Forfatteren giver naturen liv og sjæl.

Vi kalder det besjæling, når naturen eller døde ting bliver levende og får deres egen vilje som mennesker.

- Find eksempler på besjæling i digtet.
- Hvorfor bruger forfatteren besjæling?
- Hvad synes du om, at naturen gøres levende i digtet?

4. Skriv selv.

- Forestil dig, at du er udenfor i blæsevejr.
- Skriv en fortælling, hvor dine sanser bliver brugt.

5. Vejret skifter ofte i Danmark. 'Blæst' er en slags vejr.

- Nævn andre vejrtyper.

6. Skriv selv.

- Skriv et digt om en vejrtype. Dit digt skal rime.
- Brug dine sanser i digtet, når du fortæller.

Bogstavrim

Konsonantrim: begyndelsesbogstavet er ens.

Fx 'bange, bøvede børn', 'duksede, dygtige drenge' og 'super, søde, seje piger'.

Vokalrim: vokalen i ord er ens.

Fx 'hun synger, nynner og gynger'.

Enderim: rim for enden af strofen.

Fx 'Jeg ser en masse tal - de banker på min hjerneskal'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Græs

Tom Kristensen, 1927

1. Græsset er underligt højt for mig,
som ligger med næsen mod jord.
Bøjer jeg mig så dybt, som jeg kan,
vokser min verden sig stor.
2. Under de grønne spidsbueporte
standser jeg. Her vil jeg stå.
Tør ej gå vild i det lysende mørke!
Tør ej gå vild mellem strå!
3. Inde i stråenes dæmrende haller
er der en stemme, som vågner og kalder
et stigende: kommer du nu,
kommer du, kommer du, kommer du nu,
du nu.
4. Og som et svar
toner en klar,
underbar, drengeklar stemme i mig:
Endnu ej, nej! Endnu ej, nej!
Men når mit vanvid er omme,
når mine drømme om storhed er omme,
da vil jeg komme, da vil jeg komme,
da er jeg lille og lykkelig nok.

Arbejdsforslag til 'Græs'

1. Hvad handler digtet om?

Kopiark 1: Den litterære samtale

2. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det digtet minder dig om.

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

3. Digtet fortæller om stemmer, der siger noget.

- Fortæl digtet som tegnsérie.
- Brug talebobler og tænkebobler til at skrive tanker og tale i.

4. Find tre vigtige ord i digtet.

- Hvorfor er ordene vigtige?

Vigtigt ord

Vigtigt ord

Vigtigt ord

5. Skriv selv.

- Forestil dig at være lillebitte.
- Skriv en fortælling, om at være lillebitte i en stor verden.
Du skal skrive i jeg-form.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lærken

Johannes V. Jensen, 1923

Skabelses-spil i 1 akt

Personerne:

Solen

Vinden

Krybet

Lærken

Scenen under åben himmel. Mulm.
Det hagler. Skud høres. Drøn af
isen på tillagte sunde.

Krybet

(med en ø under hver klo, rækker i
sine skæl).

Bum! Bum! Aldrig!

Vinden

(kommer med hvin og skiller skyerne
ad. Lys! Der går bølger).

Så!

(brummer og lægger sig).

Solen

(fylder hele himlen, tier. Krybet
kryber. Solen funkler og tier).

PAUSE

TRANSFIGURATION

Krybet sprækker, og ind i himlen stiger
syngende

Lærken

Arie

1. Vintersot og slummer,
kummer,
holdt fortrykt en fange.

Sange
fattedes den bange
Bi, bi, bi!

2. Hørte du vor zone
tone?
Vældig solen skrider,
rider
over rum og tider.
Bi, bi, bi!

3. Under dig i dybet
kryber
sortner i sin larve.
Arve
skal du lys og farve!
Bi, bi, bi!

4. Endnu svømmer sengen,
engen
drukner i den bløde;
grøde
aldrig uden møde!
Bi, bi, bi!

5. Pilen sine rakler,
stakler
hænger ud i kulden;
ulden
knykker knop i mulden.
Bi, bi, bi!

6. Bitterkold er blæsten.
Hesten
damper stridt for ploven.
Skoven
brun og bar foroven!
Bi, bi, bi!

7. Børn med kornblå kinder
finder
følfod nu i grøfter,
drøfter
slige gyldne løfter.
Bi, bi, bi!

8. Spæde vintergækker
rækker
sig som hvide piger,
siger:
Kom i mine riger!
Bi, bi, bi!

9. Ak, før sol og sommer
kommer,
arme vårbebuder,
luder
du mod sneens puder!
Bi, bi, bi!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

10. Med kivagtig piben
viben
kæntrer om på vingen.
Ingen
ser så sort på tingen.
Bi, bi, bi!

11. Bliv i højden, kære!
lære
bør man ej af sivet
livet -
Fugleperspektivet!
Bi, bi, bi!

12. Fra min æterstige,
lige
ind i solens luer,
skuer
jeg de fagre stuer:
Bi, bi, bi!

13. Forårsdagens mildhed,
stilhed.
Varme nætter, venner!
Kender
I de søde hænder?
Bi, bi, bi!

14. Tudsegalp i kæret!
Vejret
lumsk besat af brynde;
ynde-
lidt i sump at synde!
Bi, bi, bi!

15. Lifligt klæder næsset
græsset,
nyfødt lam til bugen.
Rugen
spredrer ildgrøn dugen.
Bi, bi, bi!

16. Vindforladt en sejler
spejler
sig hvor havet blunder
under
stille sky, som grunder.
Bi, bi, bi!

17. Da vil skoven fødes!
Mødes
vil de unge sjæle,
fjæle
sig i løv og knæle.
Bi, bi, bi!

18. Under månehornet
kornet
tynges. Lyse nætter!
Gætter!
Hvad de os forjætter!
Bi, bi, bi!

18. Vintersot og slummer
kummer,
holdt fortrykt en fange.
Sange
fattedes den bange.
Bi, bi, bi!

18. Hørte du vor zone
tone?
Vældig solen skrider,
rider
over rum og tider.
Bi, bi, bi!

Alle vers forfra igen.
Himlen bliver stående åben.

arie: sang for solostemme

transfiguration: omdannelse, forvandling

*bi: bydeform af 'at bie': vent lidt, udsæt
din handling, bliv lidt*

*rakler: aksformet blomsterstand med
han- eller hunblomster på fx pil*

knykker: udstøder en svag lyd, småhoster

stridt: stivt, med modstand

slige: sådanne

luder: foroverbøjet stilling

kivagtig: lyder som et skænderi

æter: himmelrum eller ren klar luft

brynde: fornemmelse af varme

næs: spids af land

grunde: tænke sig om

fjæle: gemme sig, skjule

forjætte: love

sot: sygdom

kummer: sorg, bekymring

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kannibalvise

Johannes V. Jensen, 1921

1. Vi kom til Portoricos kyst
og fik med kannibaler dyst.

Tjek, tejkkelek.....

(Tænderklapren, kastagnetter)

Vi bad til vor patron
og lagde søm i vor kanon
og skød og stak og slog og gjorde lyst.

Ha, ha, ha!

(Hylekor)

1. Og sultne var vi ovenpå.
En krøllet jomfru var at få.

Tjek, tjekkelek...

Og gryden kom i kog.
Og hun kom i med fjer og skrog.
For man får appetit på bølgens blå.

Ha, ha, ha!

3. Hvor smager som hun står og går
en krøllet mø med hud og hår!

Tjek, tjekkelek...

Hver lækkermund sin smag –
jeg ynder både bryst og bag
og hånd og mund og mave, læg og lår!

Ha, ha, ha!

4. Så stanger vi vor hule tand
med raden af den liljevand.

Tjek, tjekkelek...

Hej hop, en knokkeldans,
klabautermand, med klør og svans
kom an, kom an, på stand, klabautermand!

Ha, ha, ha!

5. Vi Eldorado fandt, o tak,
da første gang vi drak tobak.

Tjek, tjekkelek...

Hej hop, en knokkelvals,
med røg og ild ud af din hals!
Tak for tobak og kvak og snak blandt pak!

Ha, ha, ha!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

6. Krudt i vor bøsse, mø på spid!
Flodhestesvøbe: slavers flid!
Tjek, tjekkelek...
Sort den sorte mand,
plantagens pryd i solens brand –
og derfor er den hvide mand så hvid!
Ha, ha, ha!

7. Som gale hingste for vi frem
og fik os koner, somme fem.
Tjek, tjekkelek...
Vi Vitzliputzli vog.
Men pokker siden ved os tog.
Og mangel vendte uden næse hjem.
Ha, ha, ha!

8. Nu har jeg nok af havets vej.
Den gør dig klog men yngre ej.
Tjek, tjekkelek...
(Tænderklapren, kastagnetter)
Jeg ser min hjertensven
ret snart på hjemmets kyst igen
og håber hun har været tro som jeg...
Ha, ha, ha!
(Hylekor)

patron: beskytter

mø: ung pige, ugift kvinde

klabautermand: skibsnisse, spøgelse, der varsler undergang eller død

knokkelvals: voldsom dans

kvak: dårlig mikstur, medicin

vog: vægtenhed

vitzliputzli: vrøvlord af vitz (vittighed) og puzzle (samle)

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

ABC-Rim

Johannes V. Jensen, 1926

- Å. Ål
Med flynder ej bør måles ål.
Hver skabning har sit eget mål.
- A. Abe
En nød man gerne aben giver,
skønt sjælden den taknemmelig bliver.
- B. Bi
Når bien blomstens honning røver
til tak værtinden den bestøver.
- C. Columbus
De lærde bogens bjerg bestiger;
den bolde drømmer finder riger.
- D. Danmark
Her gynger bølger, blomster, piger,
og lærkelyd til himlen stiger.
- E. Eg
Du skønne store, gamle træ,
giv længe Danmarks sønner læ!
- F. Føl
Det kåde føl, som visse små,
en gang må have grime på.
- G. Gås
For dumhed skylder man en gås;
Dog bedre måltid næppe fås.
- H. Hund
Her ligger, elsket, og begavet,
på helgenvis en hund begravet.
- Har, hundeven, du vel betænkt:
den er med bændelorm befængt?
- I. Iris
Regnbuer, blomster, øjne – Kære,
hvor er der meget skønt at lære!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

- J. Juletræ
En sælsom frugt af trange dage:
Et træ som bærer lys og kage!
- K. Karlsvognen
Med ro den vidner fra sin himmel:
Bevar dit væsen i en vrimmel!
- L. Løve
Når solen står i løvens tegn
forgylder sig den ganske egn.
- M. Måge
Se mågen som med færgen følger,
hvid som et skum på bæltets bølger!
- Menneske
Med frygt man tænker på sin art:
Forbitret gør den livet bart.
- N. Nordenvinden
Med bus huserer nordenvinden,
men giver roser dig på kinden.
- O. Odel
Fra gammel tid var bonden fri.
Forsvar den jord du stikker i!
- P. Paradisfugl
Til hattepynt man fugle myrder.
Ja, kvinden bærer mange byrder.
- Q. Quinde
Med Q man ikke stave må.
Nu staves kvinde tørt med k.
- Don Quijote
Af ham har mange slægter let.
Stod latteren sig rigtig ve'et?
- R. Rose
Den åbner sig mod sol og luft
Og er så rød og sød af duft.
- S. Skildpadde
Forskanser man sig i et panser,
man ender ensom, uden sanser.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

- T. Tiger
Naturen havde sine tanker,
den skrev et bur på tigrens flanker.
- U. Ur
Tag tidens gave vel i agt!
Mød at den iler uforsagt!
- V. Væsel
En ørn på væselen slog ned.
Men byttet den i struben bed!
- X. Xerxes
Han piskede havet, herskesyg.
Ved Salamis han selv fik stryg.
- Y. Ydum
Hvad Eva bød dig sjælen tynger.
Men Ydums æbler dig forynger.
- Z. Zobel
Hvem tænker på den stakkels Zobel,
når man forklædt i pels er nobel?
- Æ. Æbletræ
Når æbletræet blomstrer, ven,
er livets morgen der igen.
- Ø. Oehlenschläger
Han gravede guld i Ravnekrog
og satte kronen på vort sprog.

lærde: kloge, dygtige

bolde: gode, udmærkede

nordenvinden: vind fra nord

odel: ret til at købe jord, som familien har arbejdet på

Don Quijote: hovedpersonen i en af de første romaner skrevet i Europa (1605).

Don Quijote læser ridderbøger og drager ud i verden for at hjælpe de svage og få en mere retfærdig verden

Xerxes: persisk konge ca. 485 år før Kristus

Ydums: gudeskikkelse fra nordisk mytologi. Brages hustru, der passede på gudernes æbler, som gav evig ungdom

zobel: sibirisk pelsdyr, rovdyr i familie med måren

Oehlenschläger: dansk digter (1779-1850)

Arbejdsforslag til 'ABC – Rim'

1. Læs digtet.

- Understreg ord du ikke forstår.
- Gæt på hvad ordene betyder.
- Tal om hvad ordene betyder.

2. Digtet er skrevet i 1926.

- Hvordan kan du se, at digtet er fra 1926?

3. Forfatteren bruger enderim.

- Understreg enderim.
- Hvad gør rim ved sproget?
- Hvilket rim kan du bedst lide?

4. Digtet fortæller om 'et kåd føl' og 'en dum gås'.

- Find andre dyr, du kan beskrive med et tillægsord.
- Tillægsordet skal fortælle, hvordan dyret er. Fx 'stolt løve'.

Dyr	Væremåde
løve	stolt

5. Fordel digtets strofer mellem jer.

- Skriv din strofe.
- Øv dig på at læse din strofe højt.
- Tegn et billede der passer til din strofe.
- Lav en udstilling med strofer og billeder.

6. Skriv selv et ABC-digt.

7. Læs andre alfabetdigte.

- Hvilket digt kan du bedst lide?
- Hvorfor?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Sol

Cecil bødker, 1956

1. Sommerfuglen synger
mens den sparker
puppen af sig,
og grønne fluer gaber
på skurets hede træ,
sidder dér
som store blanke søm
i sol.
2. På kubens dørtrin
står bien
og laver nakkeskilning,
før den fletter sine knurhår
til en lille fiks propel
og starter
dagens rutefart
til honningmarken.
3. Korsedderkoppen
sidder i sin egen skygge
og væver død og doner
af spyt og flueben
og sommerfuglens sang,
liglagner
lagt til bleg
på tjørnebuskens torne.

done: fælde lavet af snore og tråde til at fange fugle i
liglagen: lagen som bruges til at pakke den døde ind i

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Sol'

1. Læs digtet.

Kopiark 1: Den litterære samtale

2. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det digtet minder dig om.

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

3. Hvilke dyr bliver nævnt i digtet?

- Tegn, skriv og fortæl hvad dyret gør i digtet.
- Fortæller digtet sandheden om dyret?
- Tegn, skriv og fortæl om dyrets fakta.

4. Fortæl digtet som tegneserie.

5. Digtet fortæller om sol og skygge.

- Hvad sker der i solen?
- Hvad sker der i skyggen?

Sol	Skygge
sommerfuglen synger	korsedderkop

6. Digtet fortæller, at korsedderkoppen er ond.

- Nævn andre dyr, som bøger og film fortæller, er onde.
- Hvad gør dyrene, som vi synes, er ondt?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

7. Tænk på naturen omkring dig.

- Fortæl hvad du synes, hører til i 'sol' og 'skygge'.

Sol	Skygge
gode strande	pindsvin kørt over

8. Digtet fortæller om 'en syngende sommerfugl' og en 'ond korsedderkop'.

- Find andre dyr, du kan beskrive med et tillægsord. Tillægsordet skal fortælle, hvordan dyret er. Fx 'stolt løve'.

Dyr	Væremåde
løve	stolt, stærk
slange	

Den stærkeste mand

Halfdan Rasmussen, 1964

Den stærkeste mand i verden
kan bære en flodhest i tænderne
og løfte en sporvogn fra skinnerne
imens han klapper i hænderne.
Men sætte en blomst på et lille strå
og farve den vældige himmel blå
og skænke min søster en mælketand –
det evner han ikke, den stærke mand!

Arbejdsforslag til 'Den stærkeste mand'

1. Læs digtet.
2. Mal et billede som passer til digtet.
3. Skriv digtet om til en historie.
4. Digtet handler om at være stærk.
 - Hvad kan den stærkeste mand ikke?
 - Hvem kan det, som den stærkeste mand ikke kan?
 - Fortæl om andre ting, mennesker ikke kan.
 - Fortæl om forskellige måder at være stærk på.
5. Stærke mænd og kvinder
 - Lav et biodigt om en stærk person.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Jeg kan høre natten liste

Halfdan Rasmussen, 1964

1. Jeg kan høre natten liste over gruset.
Jeg kan se de klare stjerner mørket tænder.
Og nu vandrer der en stilhed over huset
med en perlekrans af dug i sine hænder.
2. Der er stjerner af krystal med hvide vinger.
Der er en der blinker bag min storetå.
Jeg kan nå den største af dem med en finger.
Jeg vil ta' en lille en og sutte på!

Arbejdsforslag til 'Jeg kan høre natten liste'

1. Find ord i digtet, der fortæller noget om natten.
2. Forfatteren maler billeder med ord, når han skriver '*natten liste over gruset*'. Han giver naturen en sjæl. Naturen bliver levende. Han bruger besjæling.
 - Hvad betyder '*natten liste over gruset*'?
 - Find andre steder i digtet, hvor naturen gøres levende.
3. Hvilke ord lægger du især mærke til i digtet?
4. Find rim i digtet.
 - Hvilket mønster er der i rimene?
 - Hvorfor bruger forfatteren rim?
5. Digte er skrevet anderledes end fx en avis.
 - Hvordan kan du se, at dette er et digt?
 - Hvorfor har digteren mon valgt at fortælle på denne måde?
6. Mal et billede som passer til digtet.
7. Find andre titler til digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Forældrene

Tove Ditlevsen, 1969

1. Gå ind i skoven børn. Vi ejer ikke
en smule mer at spise eller drikke.
Nok til os selv, men ikke nok til jer.
Gå ind i skoven, børn, hvor heksen er.
2. Når I er borte, vil vi tænke over,
hvor søde børn kan være, når de sover.
Måske vi da vil savne jer en kende,
og håbe jeres trængsler får en ende.
3. Snart vil I spise heksens pandekager.
Snart skal hun se, hvor jeres kind er mager.
Snart skal hun æde jer med hud og hår.
I kære børn, som ingenting forstår.
4. Thi hvis I slipper bort, I små spektakler,
ved hjælp af list og venlige mirakler,
da vil I hade heksen, ikke os.
I kære børn, som aldrig bød os trods.
5. Og ikke nok med det. Vi ved, I vender
tilbage med en skat i jeres hænder.
Og sådan er en heks til megen gavn,
og bærer ufortjent sit stygge navn.

Arbejdsforslag til 'Forældrene'

1. Hvilket eventyr minder digtet dig om?
 - Hvad i digtet, minder dig om eventyret?
 - Hvad er forskelligt fra eventyret?
2. Hvem er 'vi' i digtet?
 - Hvem er 'I' i digtet?
3. Find ord der beskriver:
 - Forældre.
 - Børn.
 - Heksen.
4. Genfortæl eventyret som om du var:
 - Far eller mor.
 - Hans eller Grethe.
 - Heksen.
5. Lav biodigte om:
 - Far eller mor.
 - Hans eller Grethe.
 - Heksen.
6. Find et vigtigt sted i digtet.
 - Fortæl om hvorfor det er vigtigt.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'fjæsing'

Klaus Rifbjerg, 1996

man kan ikke gøre for det
man er født med den giftpig
på nakken
det er jo ikke ens egen fejl
at folk jækker på den
at det svider og stikker og gør ondt
ja rent ud sagt kan være
livsfarligt
man kan jo ikke gøre for det
man ligger bare helt stille i sandet
og så kommer de vadende vadende

Arbejdsforslag til 'fjæsing'

1. Forestil dig, at du er fjæsing i digtet.
 - Fortæl om dig selv i jeg-form.
2. Forestil dig, at du er blevet stukket af en fjæsing.
Fortæl om din oplevelse.
 - Brug dine sanser.
 - Fortæl i jeg-form.
3. Digtet fortæller om fjæsing.
 - Understreg fakta i digtet.
4. Fjæsing undskylder sig selv.
 - Understreg undskyldninger i digtet.
5. Digtet gentager en linje.
 - Understreg gentagelsen.
 - Hvorfor tror du, linjen gentages?
6. Fortæl digtet som tegneserie.
 - Brug tankebobler og talebobler til at vise tanke og tale.
7. Nævn andre dyr der er farlige.
 - Fortæl om det farlige ved dyret.
 - Hvad bruger dyret det farlige til?
8. Skriv selv.
 - Skiv en kort tekst om et farligt dyr.
Din tekst skal starte med 'man kan jo ikke gøre for det'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'flagermus'

Klaus Rifbjerg, 1996

1. der er en hvisken og en tisen
i luften
meddelelserne ryger på kryds og tværs
der er en slidren og en sladren
men kun den indviede forstår
hvad der bliver sagt
2. der er en kamp for føden her
fuld af vinger og kløer
styrtdyk og volter
og loops
men først og fremmest hvisken
3. hvisken i mørket
og ikke for døve øren
men blindt i sin vildskab
en hvisken en hvisken
4. den evige radars ekko
som fylder munden med kryb

Beskriv flagermusen

- Hvordan ser flagermusen ud?
- Hvor stor er flagermusen?
- Hvad vejer flagermusen?
- Hvordan formerer flagermusen sig?
- Hvor lever/bor flagermusen?
- Hvad spiser flagermusen?
- Hvor finder flagermusen sin mad?
- Hvordan finder flagermusen sin mad?
- Hvordan fanger flagermusen sin mad?
- Gør flagermusen nytte eller skade?
- Har flagermusen fjender?
- Hvordan kan flagermusen forsvare sig?

Arbejdsforslag 'flagermus'

1. Fortæl digtet som tegneserie.
Brug tænkebobler og talebobler til at vise tanker og tale.
2. Kig på ordene.
 - Hvilke ord gentages flest gange? Hvorfor mon?
 - Find andre ord for 'samtale'.
 - Hvordan er stemningen i digtet?
3. Fortæl om flagermusen.
 - Lav en tegning eller en model af flagermusen.
 - Fortæl fakta om flagermusen.
4. Fakta og fantasi.
 - Find steder i digtet, hvor forfatteren fortæller fakta.
 - Find steder i digtet, hvor forfatteren fortæller fantasi.
 - Hvad vil forfatteren have os til at lægge mærke til?
 - Hvad synes du om forfatterens måde at fortælle på?
5. Skriv selv.
Vælg et dyr.
 - Hvad er interessant ved dyret?
 - Hvad er spændende ved dyret?
 - Hvad undrer du dig over om dyret?
 - Skriv et digt om dyret. Du skal bruge fakta og fantasi.

Lærervejledning

Bogens opbygning

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' består af fire bind, der tilsammen dækker undervisningen i kanonlitteratur inden for folkeviser, salmer og digte fra 1.-9. klasse. I bøgerne kan du læse om og arbejde med kanonlitteraturens folkeviser, salmer og digte samt finde inspiration til danskfagligt arbejde gennem en lang række tekster og opgaveforslag.

Bøgerne er bygget op med en elevdel og en lærervejledning.

I bind 2, 3.-4. klasse indeholder elevdelen tekster og arbejdsforslag. Arbejdsforslagene har fagligt fokus på de enkelte tekster, arbejder med tekstforståelse og perspektivering ud fra den enkelte teksts univers og er inspireret af ny litteraturpædagogik.

Arbejdsforslagene til de enkelte tekster bliver i bogen suppleret med forslag til videre selvstændigt arbejde. Bogen indeholder bl.a. ideer og oplæg til selv at lave digte, visualisering af digtenes univers gennem tegninger og bygning af modeller. I bogen tages udgangspunkt i at elevernes tilegnede viden gennem ar-

bejdet med kanonteksterne skal gøres aktiv for at blive brugbar.

Lærerdelen indeholder biografier, kommentarer og indføring i de litteraturhistoriske perioder fra middelalder til nutid og forslag til arbejdsopgaver. I lærervejledningen kan du læse om de dele af Fælles Mål og trinmål, der arbejdes med i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Trinmålene er sammenstillet med de faglige intentioner i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'.

Lærervejledningen tager udgangspunkt i intentionerne bag 'Kanon i dansk litteratur' og hvordan det danskfaglige arbejde kan tilrettelægges på en interessant og vedkommende måde.

Bogens fagdidaktiske afsnit fortæller om de faglige områder og angrebsmetoder, som er vigtige i arbejdet med den lyriske genre.

Tekster, arbejdsforslag og de teoretiske dele, som understøtter tekstarbejdet må kopieres efter Copydans regler.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dansk litteraturs kanon 2004

Obligatorisk	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Folkeviser	Katten ligger under kakkelovnen	Der stode tre skalke	Lindorm	Agnete og Havmanden
	Mallebrok er død i krigen	Roselil og hendes moder	Harpens kraft	Elverhøj
			Det var en lørdag aften	Redselille og Vidervold
			Jeg kan se på dine øjne	
Ludvig Holberg				Det er et yndigt land
Adam Oehlenschläger				Hjemve
N.F.S. Grundtvig	Dejlig er den himmel blå	Dejlig er den himmel blå	Skyerne gråne	Den signede dag
	Et barn er født i Betlehem	Vær velkommen Herrens år	Det kimer nu til julefest	
Steen St. Blicher			Det er hvidt herude	Sig nærmer tiden
H.C. Andersen	Pandebe! Godt det gror!	Hist, hvor vejen slår en bugt	I Danmark er jeg født	Det døende barn
	Hvor skoven dog er frisk og stor		Brødre, meget langt herfra	En digters sidste sang
Herman Bang				
Henrik Pontoppidan	Med trold jeg kæmpede	Jul	Jeg så i øster	Den 4. februar
			Vi ejer skatte	Kong Salamon og Jørgen Hattemager
				Nu det lysner
Johannes V. Jensen	Zoologisk Have	Lærken	Det lille Folk	Konfirmationssang
	Androkles og Løven	Kannibalvise	Solhvervssang	Motorsang
		ABC-Rim		
Martin Andersen Nexø			Æslet	Kludesamlerens vise
				Dagsang
				Alene
Tom Kristensen	Blæst	Blæst	Trillebørens morgensang	Min pibe
		Græs	Lirekassen	Folkeviser
				Optimisme
Karen Blixen				
Martin A. Hansen				
Peter Seeberg				
Klaus Rifbjerg		fjæsing	idiot	darwin
		flagermus	Pap	Og

Tillæg til Dansk litteraturs kanon 2004

Tillæg	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Danske folkeeventyr				
Johan Herman Wessel				
B.S. Ingemann	Nu titte til hinanden	Holger Danskes mærke	Dejlig er jorden	Lysets engel går med glans
	Glade jul, dejlige jul		I Østen stiger solen op	
	Stork, stork Langeben			
Christian Winther		To drosler sad på bøgkqvist	Der ligger du i havet	
			Min Skat	
Jeppe Aakjær	Syv arbejdsvante dværge	Syv arbejdsvante dværge	Hvem sidder der bag skærmen	
	Ole sad på en knold og sang			
Thøger Larsen				
H.C.Branner				
Egon Mathiesen				
Halfdan Rasmussen	Ude i skoven sad nisser og kæmper	Den stærkeste mand	Noget om kraft	Efter Bikini
	Noget om at blive trådt på	Jeg kan høre natten li-ste	Og det var den frøken	Noget om helte
	Tyggegummikongen Bobbel			
Tove Ditlevsen	Heksen	Forældrene	Min nye kjole	Eva
				De tyske soldater. Forår 45
Benny Andersen			En hjernesag	Årstiderne
			Svantes lykkelige dag	Mit liv som indvandrer
Cecil Bødker	Ode til en død kat	Sol	Havmanden	Tvang
			Heksene	Øksen

Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?

Kanon, læseplaner og Fælles Mål

I 2005 trådte kanonbekendtgørelsen i kraft. Den beskriver hvilke danske forfattere eleverne skal stifte bekendtskab med i danskundervisningen. Bekendtgørelsen afstikker rammerne for arbejdet i faget dansk på skolerne.

Folkeskolens kanonbekendtgørelse opdeler forfatterne i en obligatorisk forfatterliste 'Folkeskolens Kanon' og i en supplerende liste, 'Folkeskolens ekstra Kanon', der omfatter forfattere, det anbefales, at eleverne stifter bekendtskab med i danskundervisningen.

Arbejdet med dansk litteraturs kanon er en stor og udfordrende opgave. Gennem fordybelse kan vi invitere vores elever på spændende og berigende oplevelser. Samtidig kan vi medvirke til, at elevernes omverdensforståelse

udvikles. Kanonlitteratur giver mulighed for at arbejde med kulturer og historiske perioder, som er en del af vores samlede kulturarv. Vi kan formidle kendskab til menneskets vilkår gennem tiderne, og får mulighed for at perspektivere eksistentielle menneskelige problemstillinger ud fra teksterne.

Skolens fag er kulturbærende, og danskfaget har en vigtig opgave i at gøre samtidig og ældre dansk litteratur til en del af elevernes kulturelle bagage.

Kanongode folkeviser og digte er udviklet på baggrund af Dansk litteraturs kanon fra 2004. Vær opmærksom på, at denne er opdateret i 2015. Her er enkelte forfattere fjernet, nye er kommet til og en enkelt forfatter er flyttet fra tillægget til den obligatoriske.

Dansk litteraturs kanon 2015

Folkeviser

Ludvig Holberg

Adam Oehlenschläger

N.F.S. Grundtvig

St. St. Blicher

H.C. Andersen

Herman Bang

Henrik Pontoppidan

Johannes V. Jensen

Martin Andersen Nexø

Tom Kristensen

Karen Blixen

Peter Seeberg

Tove Ditlevsen

Henrik Ibsen

Tillæg til dansk litteraturs kanon 2015

Danske folkeeventyr

Johan Herman Wessel

B. S. Ingemann

Jeppe Aakjær

Egon Mathiesen

Halfdan Rasmussen

Benny Andersen

Cecil Bødker

Ole Lund Kirkegaard

Amalie Skram

Astrid Lindgren

Thorbjørn Egner

Robert Storm Petersen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fælles Mål

På de tidlige klassetrin introducerer kanonlitteraturen eleverne for fortællestrukturer, sproglige virkemidler og grundlæggende temaer, mens de ældre elever arbejder mere analytisk og perspektiverende med teksterne. For eksempel kan HC Andersens digte hjælpe yngre elever med at forstå centrale budskaber, mens ældre elever gennem digte af Tove Ditlevsen eller St. St. Blicher kan fordybe sig i eksistentielle spørgsmål og historik.

Kanonlitteraturen understøtter kompetenceområderne læsning, fremstilling og for-

tolkning ved at give eleverne mulighed for at udvikle forståelse for både teksternes form og indhold, samtidig med at de lærer at sætte litteraturen ind i en kulturel og historisk sammenhæng. Dermed fungerer arbejdet med kanonlitteratur som et bindeled mellem elevernes faglige udvikling og forståelsen af deres kulturelle arv, hvilket gør det til en uvurderlig del af danskfaget. Læs mere i Faghæftet for dansk på emu.dk/grundskole/dansk/faghaefte-faelles-maal-laeseplan-og-vejledning.

At undervise i kanonlitteratur

Ordet 'kanon' kan følges langt tilbage i tiden. Ordet betyder rettesnor, forskrift eller fortegnelse over tekster eller forfatterskaber, som skal læses.

De forfattere som er medtaget i 'Folkeskolens Kanon', er alle forfattere, som har skrevet litteratur af klassikerstatus. Det vil sige litteratur, som kan tåle at blive læst igen og igen, og som til enhver tid har et budskab til læseren. Forfatterne er vedkommende og berører noget i læserens fælles verden og i læserens private verden.

Tekster forstås ud fra deres historiske tid. Derved kan vi arbejde med tekstens samtid og skabe en historisk bevidsthed hos eleverne, som vil øge forståelsen for en tekst.

Historisk bevidsthed opnås ved læsning af tekster. Liv, levned og færden i kanontekster giver os oplysninger, der giver et godt billede af datidens samfund. Ved at arbejde med forskelle og ligheder mellem tekstens tid og vores tid, kan vi opnå en historisk bevidsthed hos eleverne, som er vigtig i det fortløbende tekstarbejde.

Teksterne kan tåle at blive læst igen og igen. De er gamle men er stadig aktuelle, giver indlevelse, glæde og fornøjelse. Teksterne pirrer vores nysgerrighed og får os til at undres og stille spørgsmålstegn til vores liv.

Når vi i skolen arbejder med tekster, der ikke er nutidige, hvor virkelighed, og

det der brænder på i teksterne, ligger langt væk fra vores egen virkelighed, skal der arbejdes hårdere for at komme i gang med teksten og for at komme tæt på tekstens kerne. En vis historisk forståelse, en vis forståelse for genren og et kendskab til forfatterens øvrige værker og mærkesager kan være en god hjælp på vejen til tekstens kerne. Eleverne kan, afhængig af klassetrin, arbejde med disse områder forud for arbejdet med en kanontekst.

Folkeviser, salmer og digte indeholder en masse fagligt stof om historien og indeholder mange lag, som vores danskfaglige arbejde med den lyriske genre kan åbne op for. Forståelsen af en tekst vokser i takt med at tekstens lag afdækkes gennem danskfagligt arbejde.

Der er lavet melodier og sat musik til mange af kanonforfatternes digte. I arbejdet med salmer og sange er det en god ide at afspille en passende udgave af den salme eller sang, som klassen skal arbejde med.

Musik giver eleverne en indgang til arbejdet, hvor deres sanser stimuleres på en anderledes måde end blot læsning af teksten vil gøre. Det kan åbne op for en forståelse af teksten, som kan gøre tekstarbejdet sjovere, anderledes og nogen gange lettere, både for elever og lærer.

Læsning og litteraturforståelse

Teksterne er udvalgt med henblik på at give læseoplevelser, der glæder, inspirerer og beriger elevernes danskundervisning.

Udvalget er bredt, lige fra folkeviser til moderne digte af Klaus Rifbjerg. Teksternes univers tilhører det sjove, anderledes, pudsige og det daglige; beskrevet med lyrikkens sprog, der på præcis og fyndig vis forhåbentlig giver læserne oplevelser og fryd i sjælen.

Gode læseoplevelser er danskundervisningens byggesten. Bogen indeholder forslag til aktiviteter, der støtter læsning og aktiviteter der støtter litteraturforståelse.

Læseprocessen kan i store træk inddeles i tre hoveddele:

- Før teksten læses: forforståelse
- Når teksten læses: afkodning og læseforståelse
- Efter teksten er læst: litteraturforståelse

Alle tekster indeholder forslag til arbejdsopgaver, der vægter læseprocessens tre hoveddele. Afhængig af klassens og elevens forudsætninger differentieres arbejdsopgaver ud fra 'arbejdsforslag' i elevdelen og forslag til yderligere arbejde, som findes i 'Metodisk vejledning og baggrund'. Det er ikke tanken, at alle elever skal arbejde med alle arbejdsforslag. Det er lærerens opgave i samarbejde med eleverne at sørge for, at der hele tiden er udfordringer og muligheder for den enkelte. Arbejdsforslag der støtter litteraturforståelsen, arbejder alle elever med for at få den kulturelle berigelse og glæde ved at læsning som, kanontekster giver mulighed for.

Højtlæsning – medlæsning – individuel læsning

Teksterne i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 2' har en faglig spænd-

vidde af udfordringer i fht. afkodning af tekst og litteraturarbejde. Nogle elever vil kunne læse alle tekster selv, andre elever vil kunne læse noget selv og andet med støtte, og endelig vil nogle elever have brug for at få læst teksterne højt. Det er vigtigt, at alle elever får kendskab til tekstens univers på en måde, der støtter elevens individuelle læseniveau.

Balancegangen mellem læsetræning og fordybelse i litteraturarbejde er væsentlig. Læsningen skal være en glæde og en lyst, der giver mulighed for fælles fordybelse og berigelse i arbejdet med kanontekster.

Forslag til arbejdsopgaver der støtter:

Forforståelse

Forforståelse, er meninger, forventninger og erfaring, som læseren kan bruge i mødet med en tekst. Læserens aktive viden, som bruges i læsningen støttes af aktiviteter, der støtter ordforståelse og begrebsforståelse.

- læreren skriver nye ord på tavlen
- læreren skriver vigtige ord på tavlen
- læreren skriver vigtige begreber på tavlen
- eleverne skriver ord
- eleverne siger/skriver sætninger med ord

Afkodning og læseforståelse

- oplæsning fra læreren
- læsningen kan støttes med OHP, hvor læreren peger på de enkelte ord
- korlæsning, mens læreren peger på hvert enkelt ord
- makkerparlæsning
- individuel læsning

Litteraturforståelse og den litterære samtale

At arbejde med folkeviser, salmer og lyrik er at arbejde med sproget. Eleverne lytter, læser, fordyber sig, lever med, digter med og digter videre. Alt foregår med samtalen som den bærende faktor for det skabende arbejde, hvor eleverne hver for sig og i fællesskab bliver klogere på litteraturen, livet og sig selv.

Fællesskabet i klassen danner grund for samtalsens vækstbetingelser. Det er vigtigt, at der i klassen er kultur og rum for at lytte til hinanden og til at turde delagtiggøre andre i egne tanker om litteratur.

I den litterære samtale er det vigtigt, at læreren lægger op til en åben, udforskende samtale, hvor eleverne trygt kan komme frem med deres egne tanker. Målet er, at eleverne udvider deres syn på litteratur ved at dele førstehåndsindtryk, tanker og følelser med hinanden. Ved at lytte til hinanden åbner der sig nye veje ind i teksten og ud af teksten. Tekstens tomme pladser bliver fyldt ud med elevers tanker og bud, der viser sig nye og flere syn på en tekst, som beriger den enkelte læser og klassen i fællesskab.

Læreren må ikke dominere samtalen med sine egne oplevelser, tanker og syn på en tekst, men må bidrage til samtalen på linje med eleverne. Herved skabes rum for 'den flerstemmige tolkning', hvor eleverne oplever, at deres stemme er vigtige bidrag i afdækningen af tekstens betydningslag.

Det er lærerens opgave at stille spørgsmål, som får samtalen til at fortsætte med relevans og vigtighed. Spørgsmålene skal være åbne og undrende og ikke fordre et bestemt svar.

Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmålene:

- Hvad kan du godt lide?
- Hvad kan du ikke lide?

- Hvad undrer du dig over?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Spørgsmålene er inspireret af Aidan Chambers arbejde med litteratursamtaler, som Ingerlise Moos har omsat i tilgængelig form i bogen 'Men først skal bogen læses'. Se henvisninger.

Arbejdet med spørgsmålene kan i starten være fælles klasseundervisning, hvor eleverne skriver/tegner svar på spørgsmålene. Brug kopiark 1. Senere, når eleverne bliver fortrolige med arbejdsgangen, kan arbejdet laves selvstændigt med efterfølgende fælles opsamling og klassesamtale.

Litteratursamtalen, styret af ovenstående fire spørgsmål, gør det muligt for eleverne:

- at give udtryk for førstehåndsindtryk.
- at se teksten på nye måder i kraft af at lytte til andre elevers syn på teksten.
- af få alle elevers opfattelse af teksten synliggjort.
- af eleverne lytter til hinandens meninger.

Samtalen struktureres efter et fast mønster. Alle elever udtaler sig efter tur om deres svar på de fire litterære spørgsmål uden uddybende forklaringer, spørgsmål og debat. Herefter starter læreren samtalen ved at tage udgangspunkt i de emner, som flest elever har været optaget af. På den måde ledes samtalen ind på teksten og væk fra læseren.

Det er lærerens ansvar at stille spørgsmål, som kommer omkring de danskfaglige områder i tekstlæsning: komposition, tematik fortælleforhold, litterære lån og sproglige forhold. Brug afsnittet om 'Lyrik' side 62 – 65. som inspiration til det danskfaglige arbejde med digte.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Litterære lån

Tekster sender hilsener til hinanden, når de bruger betydningsfulde ting, symboler og figurer fra anden litteratur, som en del af det litterære univers. Når læseren har kendskab til betydningen af hilsenen, udvides tekstens betydningslag, og læserne får en ekstra dimension med sig i læseoplevelsen.

Teksten siges at indeholde intertekstualitet eller litterære lån, når den sender hilsener til andre tekster.

Mange af kanonteksterne er genstand for litterære lån fra nutidige forfattere, filminstruktører mv. Eleverne vil ofte komme i tanke om nutidig kunst, når de fordyber sig i kanonteksterne. Gå i dialog med eleverne om deres erfaringer og kendskab til litterære lån.

God litteratur indeholder muligheder for læserens medleven og meddigtning. Receptionsforskningen kalder disse muligheder for 'tekstens tomme pladser'. Sådanne tomme pladser er der mange af i teksterne i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Eleverne må selv fylde de tomme pladser ud. Og først og fremmest må de få øje på tekstens tomme pladser. Som øjenåbner bruges den litterære samtale med læreren som leder.

Læreren kan med sit sprogbrug støtte elevernes forståelse af litteraturens mange lag ved at stille spørgsmål:

- Kan man tænke sig?
- Kan man forestille sig?
- Tror I....?
- Mener I...?
- Har I tænkt på...?
- Hvad mon der sker hvis...?
- Hvorfor mon.....?

Ved at bruge spørgende indgange til sætninger, lægger læreren op til dialog, og alle eleverne vil føle sig opfordret til at tage del i klassesamtalen på et mentalt forestillingsplan som er væsentligt for arbejdet med den enkelte tekst.

Når vi arbejder med tekstens tomme pladser, arbejder vi med at finde mellemregninger på de facitter, som teksten viser os.

Arbejdet med at få øje på tekstens tomme pladser er en vigtig del af kommunikationen mellem læser og tekst. I starten kan læreren med sine spørgsmål finde eksempler på tomme pladser i teksten. Efterhånden kan eleverne med større og større ansvarlighed selv finde tekstens tomme pladser og arbejde med at udfylde dem. Denne form for kommunikation er et godt udgangspunkt for elevens motivation, forståelse og fordybelse.

Lyrik

Salmer og sange tilhører genren lyrik. At læse lyrik er anderledes end at læse fiktion.

Al læsning kræver kommunikation med teksten. Den lyriske genre inviterer læseren til åben kommunikation, hvor meget overlades til læserens aktive læsning. Lyrik indeholder tomme pladser i teksten, som læseren skal fylde ud for at få det fulde udbytte af teksten. Lyrik giver læseren billeder, spørgsmål og oplevelser på en anden måde end fx en novelle gør det.

Når vi som læsere går ind i den form for kommunikation, som læsning af lyrik kræver, møder vi eksperimenter med sproget, som beriger vores sproglige sans, leger med vores fantasi og giver oplevelser, der udvikler en lang række danskfaglige kundskaber, som er bærende for danskfaget gennem hele skoleforløbet.

Lyrik på mellemtrinnet

God lyrik stimulerer børns intellekt, fantasi og evne til at opleve. God undervisning i lyrik og med lyrik udvikler børns sproglige kreativitet og giver dem appetit på læsning.

Lyrik har ofte en tekstlængde, der er kort og overskuelig. Det er udfordrende og berigende at læse lyrik og spændende at arbejde med lyrikkens særegne måde at bruge sproget på. Arbejdet med lyrik bliver til leg med sproget, når arbejdsopgaver tilrettelægges så elevernes indlevelse og undren får plads i undervisningen.

Skab plads til fordybelse i lyrikkens sproglige billeder. Skab plads til undren over hvordan sprogets regler bruges anderledes i lyrik. Skab plads til at eksperimentere med sproget.

Hvad er et digt?

Digte er forskellige og indeholder dog mange fælles træk. I det følgende nævnes nogle af de vigtigste områder, som digte har til fælles.

Lyrik er skrevet på vers, som kommer af det latinske 'versus', der betyder 'vending'. Digtets vers er brudte linjer. Versene er samlet i en til flere strofer. Digte viser ofte koncentrerede stemninger og følelser. Når vi arbejder med digte, er det vigtigt at arbejde med digtets stemning og følelse.

Mængden af ord og den rigelige luft omkring ordene i et digt skaber opmærksomhed og fokus på tekstens indhold. Ordene får mere fylde og større vægt med rammen af luft omkring sig.

I arbejdet med digte i danskundervisningen kan vi sætte fokus på de faglige områder i genren, der er med til at åbne digtenes sprog og betydning. Vi kan sætte fokus på digtenes specielle sprog, gå på opdagelse i digtenes egen verden og prøve at forstå digtets udtryk. Derved kan vi blive beriget af digtenes tanker og digtene vokser og folder sig ud.

Digte skal læses langsomt, gerne højt og gerne med indlevelse og udtryk i stemmen. På den måde fanges digtenes sproglige detaljer ind og giver os mulighed for at åbne op for indlevelse, fantasi og medleven.

Et hvert digt er skrevet som en udfordring til læseren om at gå i åben kommunikation, hvor ordene inviterer til leg.

Digtenes sprog er noget ganske særligt. Det har en intensitet over sig, som inviterer til fordybelse. Når vi fordyber os i digte er det vigtigt, at vi bruger vores viden om de sproglige virkemidler. Viden øger forståelsen for digtet og giver os

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

sprog til at tale med hinanden om, hvad digtet gør med sproget, hvad digtet gør ved os, og hvordan digtet gør det.

Et godt digt har noget på hjertet. Det vil sige os noget. Et hvert digt er sit eget. Ved at være opmærksom på digtenes sprog og virkemidler åbner vi op for digtets hjerte, så det kan tale til os.

Form

Digte kan være grafisk udformet, således at opsætningen viser noget om indholdet i digtet. Ordene i digtet kan male et billede, når de placeres på siden som fx snefnug, en paddehattesky, et tog eller lignende.

Antallet af verselinjer i de enkelte strofer, antallet af strofer og regelmæssigheden i opsætning, linjebrud mv. giver læseren et førstehåndsindtryk af digtet. Ældre digte er ofte meget regelmæssige i deres opsætning, hvilket er en forudsætning for, at der kan laves en melodi til digtet, som det er tilfældet med folkeviser, salmer og sange.

Tegnsætning

Tegnsætningen kan undlades, for at skabe opmærksomhed med fravær af tegnsætning, eller ved brud med almindelige regler for tegnsætning. Dette virkemiddel bruges mest i nyere digte. Ældre digte er oftest autoritetstro i forhold til de grammatiske regler.

Rim

I digte bruges forskellige former for rim, hvor forfatteren leger med bogstaver og lyde. Rim skaber stemning og atmosfære, der er med til at understøtte indholdet i et digt.

Bogstavrim findes i verselinjer, hvor der rimes med konsonanter, når flere ord i samme verselinje begynder med samme konsonant. Eller der rimes med vokaler, når flere ord i samme verselinje indeholder samme vokal.

Enderim forekommer i verselinjer, hvor lyden af vokalerne i sidste trykstærke stavelse er eller lyder ens. Enderim skaber stemning, forbindelse og sammenhæng i digtet.

Rytme

Ordnes udtale skaber rytme, som kan være trykstærke eller trykssvage. Ved at lytte til ordenes rytme, skaber ordene en slags melodi eller en form for musik. Mange ældre digte har en verse fod, der gentages. Dvs. det rytmiske forløb gentager sig gennem hele digtet.

Nyere digte har også versefødder, men det er ikke altid, de følger samme mønster gennem hele digtet. Måske brydes mønsteret, hvorved der skabes opmærksomhed på digtets udvikling. Måske er der intet mønster.

De enkelte ord

Digte kan indeholde ord, der tilhører samme sfære, beskriver samme stemning og fortæller læseren detaljer om et bestemt emne. Når mange ord kommer fra samme sfære giver det digtet en detaljerigdom og en understregning for læseren om vigtigheden af netop denne sfære.

Ved gennemlæsning af et digt er det vigtigt at holde øje med, hvilke typer af ord digtet indeholder. Digtets verber fortæller om digtets handling og bevægelse. Forfattere, der ivrigt anvender aktive verber, får digtet til at leve med saft og kraft. Hvorimod mange passive verber tilbageholder digtets saft og kraft. Spørgsmålet, om der er saft og kraft i fortællingen, melder sig hos læseren.

Sanseverber som: se, høre, lugte, mærke, smage og føle skærper den sansmæssige oplevelse af digtet.

Verbernes tid har betydning for digtets tempo. Mange verber skrevet i nutid kan give en fornemmelse af øget hastighed, hvorimod mange verber i datid kan

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

give en fornemmelse af nedsat tid. Fraværet af verber sætter tiden i stå og mejsler digtets øjeblik i læserens bevidsthed.

Gentagelser

Gentagelser bruges i mange digte. Omkvædet gentages igen og igen. Enkelte ord kan gentages og hele verselinjer kan gentages. Effekten udebliver ikke. Læserens opmærksomhed skærpes. Det er nu, det sker, kære læser. Tag lige at være opmærksom! Gentagelser skaber en form for rytme i digtet.

Billedsprog

Digte maler billeder med ord. Billederne udfordrer vores fantasi og gør, at vi læser langsomt og tygger på billeder og ord for at få det fulde udbytte af digtet. Med digtets ord bygges billeder op og siger noget, som normalt ikke kan siges med få ord. Digte er mættede med stemninger og betydninger, som ligger lagvis gennem stroferne, skabt af metaforer og sammenligninger.

Metaforer udtrykker sig på to planer: det sproglige og det billedlige. Netop i sammensmeltningen af de to betydninger virker metaforen.

Hvis vi prøver at male en metafor, vil billederne blive interessante og formidle budskaber, som normalt ikke lader sig male.

Digtes ord maler også billeder med sammenligninger. Det, der sammenlignes, forbindes med et sammenlignende bindeord fx 'som' eller 'ligesom'. Læserens viden om andre verdener end digtets aktiveres og får medbetydning for forståelsen af digtet.

Sammenligninger er på samme måde som metaforer med til at skabe billeder hos læseren. De giver digtet saft og kraft og ekstra dimensioner ud over de ord og betydninger, som dannes af digtets enkelte ord og sætninger.

Besjæling og personificering

Besjæling og personificering bruges til at skabe liv i digtet. Besjæling betyder, at man gør noget dødt levende, giver det sjæl. Nogle gange besjæles ting, begreber eller følelser på en sådan måde, så det fremstår som en person med menneskelige træk. Det kaldes personificering.

Analyse – Fortolkning – Perspektivering

I analysen af digte vokser forståelsen for digtets indhold og oplevelsen af digtet bliver større.

Når vi analyserer en tekst, tager vi tekstens enkelte dele og kigger på udtryk. I fortolkningen sætter vi de enkelte deles betydning sammen og kommer med et bud på, hvad meningen med teksten kan være.

Endelig er det vigtigt at forstå, at enhver tekst har en sammenhæng med den tid, den er skrevet i og en anden sammenhæng med den tid, den læses i. Teksten kan perspektiveres til forfatterens tid, forfatterens øvrige tekster og vores egen tid og liv. Det er vigtigt, at eleverne udfordres til at blive opmærksomme på disse sammenhænge.

I arbejdet med digte skal vi være opmærksomme på de samme elementer som i arbejdet med andre fortællende tekster. Dvs., vi skal holde øje med miljø, tid, personer, opbygning, tema/budskab mv.

Den lyriske genre er dog speciel i sin lyriske måde at bruge sproget på. Derfor skal vi være specielt opmærksomme på de sproglige virkemidler, der gør sig gældende i den lyriske genre.

Tekstarbejde - Digte

Vær opmærksom på

Hvordan er dit førstehåndsindtryk af digtet?

Hvad handler digtet om?

Hvordan er stemningen i digtet? Hvilke følelser er dominerende?

Komposition

Hvordan er digtets ydre komposition: layout/udseende, antal strofer, verselinjer, omkvæd mv.? Hvordan er digtets indre komposition: Hvad beskrives? Hvilken udvikling sker der?

Tema

Hvilke temaer tager digtet fat på?

Tegnsætning

Hvordan er tegnsætningen i digtet? Følger den reglerne for tegnsætning, eller er der brud på regler, som gør os opmærksomme?

Rim og rytme

Hvordan er rytmen i digtet? Er der rim? Bogstavrim, enderim?

Hvilken effekt har rytme og rim for digtets fortælling?

Enkelte ord

Tilhører digtets ord en bestemt sfære?

Hvordan er bøjningen af verber, adjektiver?

Sproglige forstærkninger

Er der forstærkninger i sproget? Gentagelser af enkelte ord, vendinger, verselinjer? Hvilken betydning har gentagelserne?

Sproglige billeder

Er der sammenligninger eller metaforer?

Hvilken stemning fremkalder billederne?

Besjæling og personificering

Gøres begreber levende? Tillægges døde ting menneskelige egenskaber?

Fortælleteknik

Digtets stemme. Hvem fortæller digtet? Til hvem fortælles der?

Indeholder digtet personlige stedord? Hvilken synsvinkel er der i fortællingen?

Fortolkning og budskab

Hvad har digtet på hjerte? Hvad vil digtets jeg fortælle os?

Perspektivering

Hvad siger digtet dig? Kan du sammenholde digtet med tiden, forfatter-skabet eller andre digte du har læst? Indeholder digtet nogen værdier, som du sætter pris på eller ikke bryder dig om?

Litteraturhistoriske linjer i kanonlitteratur

Folkeviser

Digte ændrer sig og udvikler sig i takt med at samfundet udvikler sig. De tidligste former for digterisk udfoldelse på dansk, vi kender til, er folkeviser.

Folkeviser er sangtekster, som stammer fra middelalderen 1050-1500. Adelen brugte sangene til at danse kædedans med. Derfor kaldes de også danseviser eller ridderviser.

I starten af middelalderen kom nye skikke til Danmark fra Frankrig. Mænd og kvinder dansede med hinanden i hænderne i ring. En af danserne sang for, og alle andre sang med på omkvædet. Indtil da var dans tæt forbundet med religiøse udfoldelser. Med kædedansen blev dansen tæt forbundet med fornøjelse. Skikken bredte sig til hele Norden, og på Færøerne har traditionen overlevet til i dag. Her danses kædedans og synges sange, som kan dateres helt tilbage til middelalderen.

Ordet folkevise minder om ordet folkeeventyr. Tidligere troede man, at folkeviserne ikke havde nogen forfatter, som det er tilfældet med folkeeventyrene. I dag ved vi, at det ikke er tilfældet. Folkeviserne har haft en forfatter. Forfatterne er dog gået i glemmebogen. Folkeviserne er blevet sunget gennem hundreder af år, indtil man langt senere har skrevet dem ned for at bevare dem. I dag findes en række viser, som oprindeligt har været ens. Gennem tiden har sprog og detaljer givet viserne variation.

Den kulturelle og politiske udvikling i 1800-tallet gav god grobund for opblomstring af nationalitetsfølelse. Kort før århundredeskiftet hærgede store brande København. Senere holdt Danmark med Frankrig i deres rivalisering mod England og blev angrebet af englænderne i både

1801 og 1807. I 1813 gik staten bankerot, og året efter måtte Danmark efter fredsslutning mellem Frankrig og England afgive Norge til Sverige. Katastroferne gav grobund for nationalitetsfølelse og er mærkbar i litteratur fra den tid.

Eventyr, sagn, historiske minder og folkeviser vidner alle sammen om en svunden tid, som man mente rummede værdier, der var værd at finde frem og dyrke. Derfor indsamlede man folkeviserne og fik dem nedskrevet op gennem 1800-tallet. Mange af folkeviserne kom nu på skrift for første gang.

Mennesker i konflikt

Mennesker i konflikt og krise er godt stof. Det var det også i middelalderen. Folkeviserne handler om det, der er svært, vildt og uhyggeligt. Kærlighed, jalousi, hævn, drab og fortabelse. Folkeviserne fortæller gode og vigtige historier om, hvordan menneskets tanker og levevis var i middelalderen. Herudover har viserne ofte haft det formål at skabe sammenhold imod farer i naturen, overnaturlige væsener og skæbnens lunefuldhed.

Folkevisens opbygning

Formen på viserne er lyrisk, dvs. de er bygget op på samme måde som digte, men da deres indhold er direkte fortællende, kalder vi dem episke digte, som med et andet ord også kan kaldes ballader. De fortæller historier om store følelser og stemninger. Menneskene, som viserne handler om, er altid tydelige og meget viljefaste i deres karakter. Det gælder på godt og ondt. Ofte er der dialog i folkeviserne.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Der optræder enten 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim. 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen af strofen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte verselinjer kan gentages gennem hele visen for at opbygge spænding og øge opmærksomheden på netop den verselinjes betydning.

Folkeviserne kan grupperes efter indhold. De vigtigste grupper handler om:

- Historiske personer og begivenheder.
- Skæmteviser, der laver parodier over mennesketyper, hændelser eller andre folkeviser.
- Trylleviser, hvor mennesket møder de overnaturlige magter i naturen, fx væsener som elverpiger, åmænd, bjergfolk og lindorme. Det uforklarlige får gennem overnaturlige magter en forklaring. Trylleviser handler ligesom trylleeventyr, ofte om menneskets symbolske bro fra barn til voksen.
- Ridderviser, hvor menneskets store følelser er i sving. Kærlighed, jalousi, voldtægt og drab fylder os med spænding og lidenskab. Ridderviserne fortæller også om datidens etik og moral.

De største grupper af viser er trylleviser og ridderviser.

Trylleviser og overnaturlige væsner i folkeviser

I folkeviserne får det uforklarlige, fx pludselig opstået sygdom, ulykke, død og naturkatastrofer gennem overnaturlige væsner en forklaring. Især skal vi vogte os for elverpiger, der kendes på et hul i ryggen, havmanden, der har en fugtig skjorteflig og grønne øjne og lindormen, der er lang, som en kirke. Med overnaturlige evner lokker disse væsner mennesker til sig. De vil danse, tale og spise sammen med mennesker. Specielt mennesker, som står for at skulle giftes, at gå fra barndom til voksenliv, skal tage sig i agt for overnaturlige væsener. Overgangssituationer er altid farlige for mennesket.

Lov og orden i middelalderen

Når en forbrydelse var sket, kunne den slægt, der var forurettet, få oprejsning ved at hævne forbrydelsen og begå selvtægt. Fx kunne en slægt hævne et drab ved at dræbe et medlem af den slægt, der havde begået drabet. Derved fik den forurettede slægt oprejsning, og den anklagede slægt fik sin straf.

En anden mulighed var at mødes på landsbytinget, den tids domstol, hvor sagen blev diskuteret og fremlagt. Hvis elleve slægtninge eller naboer kunne aflægge ed på, at den anklagede var uskyldig, slap den anklagede for straf. I folkeviserne kan vi læse om mange tilfælde af hævn og selvtægt.

Jyske Lov fra 1241 indeholder Landskabslovene. De skulle forhindre selvtægt, hævn og blodsudgydelser mellem slægterne. Her står skrevet, at det er kongen og landets høvdinges hverv at overvåge domme, og manddrab blev dømt med bøder og ikke med hævn. Når dommen lød på dødsstraf, skulle dommen udføres af kongens mænd.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

I tilfælde af utroskab var selvtægt den mest brugte metode til at få oprejsning for ærekrænkelsen. Ægteemanden og elskeren udfordrede hinanden til tvekamp.

Ifølge Landskabslovene var kvinden umyndig. Hun kunne ikke selv bestemme, hvem hun ville giftes med. Det afgjorde slægten og først og fremmest hendes far. Kvinder havde ingen arveret, og kun yderst sjældent kunne hun selv bestemme sin ægteemand eller få del i slægtens jord. Netop kvindens retsstilling og hendes manglende retslige indflydelse på valg af ægtefælle var godt stof i mange folkeviser.

Kulturarven

Folkeviserne fortæller en vigtig del af vores kulturarv og er spændende og udfordrende at arbejde med.

Når vi arbejder med folkeviser, er det vigtigt at nå frem til en forståelse af indholdet. For at kunne forstå gamle folkeviser på folkevisens egne præmisser, må vi:

- Arbejde med sproget, og de svære og sære gamle ord.
- Tiden.
- Normerne.
- Lovgivningen.
- Menneskets tro på den tid.
- Folkevisen som genre.

Først da kan vi komme frem til folkevisens betydning for dens egen tid og dens betydning for vores tid.

Salmer

Ordet 'salme' kommer af det græske ord 'psalme', som betyder strengespil eller sang til strengespil.

Salmen har gennem tiden haft forskellige udtryk og funktioner i kirken. Indtil reformationen i Danmark i 1536 blev salmerne sunget af korsangere og havde mere karakter af korsang end forsamlingsang. Reformationen og Luther ændrede salmernes rolle i kirken fra korsang på latin til folkelig kirkesang på menighedens sprog. Nu kunne kirkegængerne deltage aktivt i salmesangen.

En salme fortæller om kristendommens budskab. Nogle salmer genfortæller og tolker historier fra bibelen. Andre handler om menneskets liv, om at sige tak for livet eller bønner om hjælp til svære ting i livet. Næsten alle salmer indeholder gode råd og opmuntring til mennesket. Rådene kommer ofte i salmens sidste strofe. Salmer er ofte brugsdigtning. De er skrevet til en bestemt lejlighed med et bestemt formål, hvor gudstjenestens begivenheder skal støttes.

I den danske salmebog har især Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann sat deres kraftfulde personlige præg på salmerne.

Salmer og kanonlæsning

Når vi læser salmer i kirken eller i skolen møder vi N. F. S. Grundtvig og B. S. Ingemann. De har begge skrevet mange salmer, som ofte bliver sunget og læst. Salmerne fortæller om menneskets liv og forhold til tro, og måske får læsningen os til at stille spørgsmål til vores eget liv og vores forhold til tro.

Salmer er skrevet til brug i kirken. Indholdet af salmen skal fortælle kirkegængerne noget vigtigt, fx om at søge trøst hos Gud eller om Jesus liv. Salmen kan også give kirkegængerne gode råd,

om hvordan livet skal leves. Meget har ændret sig i vores samfund, siden salmerne blev skrevet. Men der er også områder i vores liv, som ikke har ændret sig. Ved at læse salmer kan vi komme til at tænke over områder i livet, som det altid har interesseret mennesket at få svar på. Fx hvad sker der med mig, når jeg dør?

Oplysningstiden

Samfundet gennemgik store forandringer i slutningen af 1700-tallet og i starten af 1800-tallet. Fornuften og moralen var i højsædet. Mennesket kæmpede for frihed. Stavnsbåndet blev ophævet i 1788, og de danske bønder fik deres frihed.

Den franske revolution i 1789 smittede af på hele Europa. Mennesker kæmpede for deres frihed og for at få lov til at udtrykke deres meninger. I 1849 blev enevælden afskaffet i Danmark, og vi fik den første grundlov med et demokratisk styre.

Oplysningstiden (1700-1800) var præget af, at mennesket blev oplyst - af fornuften frem for følelser. Fornuft og naturvidenskabelige sandheder prægede tiden. Dette stemmer ikke overens med salmernes fortællinger. I mange salmer tales om 'åbenbaring'. Med en 'åbenbaring' får mennesket et personligt bevis på at noget guddommeligt eksisterer, og et liv med en ny visdom vil herefter begynde. I oplysningstiden veg kirkens snak om 'åbenbaring' pladsen for fornuften. Nu skulle der argumenteres for troen. I 'romantikken' voksede igen nye tanker frem.

Romantik, harmoni og længsel

Der er mere mellem himmel og jord, end vi kan se. Den tanke har optaget mennesker gennem århundreder. Fysikere fandt

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

beviser for deres teorier. H. C. Ørsted opdagede sammenhængen mellem elektricitet og magnetisme, atomfysikere opdagede tiltrækning og frastødning mellem partikler, der er så små, at fantasien må hjælpe til, for at vi kan forsøge at forstå sammenhængen.

Videnskabsmænd og forfattere har altid talt om både synlige og usynlige kræfter i vores verden. De bruger dog forskellige ord.

I den litterære periode 'romantikken' (1800-1870) blev fantasien, følelser og længslen efter en anden verden dyrket. De usynlige kræfter, der gennemstrømmede vores verden, kaldtes guddommelige. Troen på at Gud var i alt - og at for Gud var alle lige - om ikke før så i døden - ses tydeligt i digte fra den romantiske periode.

Der var mange ulykker og lidelser i starten af 1800-tallet. Storbrande hærgede København. Danmark tabte 'Slaget på Reden' i 1801 til englænderne, som derefter tog Danmarks flåde i 1807. I 1813 gik den danske stat bankerot, og endelig måtte Danmark afgive Norge til Sverige i 1814. Måske netop derfor valgte romantikerne at skrive om store følelser og vise de positive sider af livet.

Realisme

At digte om virkeligheden har altid været på mode. Helt fra folkevisernes tid og til vores nutid. Vi vil gerne læse om den verden, vi kender, den verden vi gerne vil forandre, og samtidig vil vi underholdes og beriges.

Realisme i litterær sammenhæng er en digtning, der er virkelighedstro, hvis handling er sandsynlig, og hvis personer kan tænkes at eksistere uden for teksten. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'romantikken' (1800-1870) indeholder teksterne derimod fantasivæsner, overnaturlige fænomener eller gudelignende mennesker. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'realisme' (1870-

1920), er det slut med personificering og besjæling af naturen.

Realismens litteratur fortæller om politiske, sociale og psykologiske problemstillinger på en måde, som ofte fremlægger ubehagelige kendsgerninger. I mange af teksterne ligger en opfordring til at gøre noget ved problemerne i samfundet.

Dansk litteratur fik sat skub i realismelitteraturen med forfatterne Herman Bang og Henrik Pontoppidan. Herman Bang skrev en programerklæring til realismens litteratur, hvor han sammenlignede forfatterens arbejde med botanikeren arbejde. Realismens litteratur var skildringer af virkeligheden, som krævede, at forfatteren færdedes blandt mennesker, så virkeligheden og ønskede at fortælle om virkeligheden.

Biografier

Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen (1805-1875) var søn af en skomager. Han blev født på samfundets bund men havde gennem hele sit liv ambitioner om at tilhøre samfundets top.

Fjorten år gammel rejste han til København for at indlede sin karriere som kunstner. Han forsøgte sig med teater, skuespil, ballet og som dramaforfatter. De mennesker, som havde betydning og magt inden for kunst og kultur i København, lærte H. C. Andersen at kende, fordi han besad en pågående ihærdighed, som var påfaldende i forhold til hans manglende kunstneriske talent. De skuespil, som H. C. Andersen indleverede viste mangel på skolekundskaber og derfor indstillede teaterdirektionen, med Jonas Collin i spidsen, ham til kongelig understøttelse, så han kunne komme i latin-skole. Gennem resten af livet havde H. C. Andersen stor kontakt med vennen Jonas Collin, som hjalp ham økonomisk igennem trange tider.

H. C. Andersen huskede især rektor Simon Meisling fra latinskolen. Ifølge hans erindringer pinte og plagede Meisling ham på groveste vis.

H. C. Andersen skrev i en tid, der var kraftigt præget af romantiske strømninger. Han skrev med romantiske idealer, men brød også med de dele af romantikken, som bløjet kun ville se og skildre det gode i verden. H. C. Andersen skrev eventyr, hvor han skildrede, afslørede og kritiserede forhold i samfundet, så læseren opfordredes til at tage stilling til værdierne i vores virkelige verden.

H. C. Andersen gjorde det næsten umulige i 1800-tallet. Han skiftede miljø og social klasse, fra bund til top. Han oplevede sin opstigning både som et eventyr, men også som en livslang konflikt mellem hans arbejdsbaggrund og det fi-

ne borgerskab, som han endte med at blive en del af.

H. C. Andersen ville være dannet, færdes blandt de dannede og lukkes ind i den borgerlige verden.

I et brev til en ven Thomas Overskou skrev han i april 1833: 'Der er næppe nogen forfatter, hvis liv mere har grebet ind i hans digtning end mit i hvad jeg har frembragt... Mit liv er selv et forunderligt eventyr, som verden måske engang skal få at høre'.

Hans dannelsesproces var smertefuld og gav ham følelsen af at være rodløs og hjemløs. Det ses bl.a. i hans dagbøger og i nogle af hans digte.

H. C. Andersen havde et omfattende forfatterskab. Stort set alle genrer er repræsenteret fra drama, til lyrik, fra sange og til eventyr. H. C. Andersen er mest kendt for sine eventyr, der er oversat til alverdens sprog.

Bernhard Severin Ingemann

Efter et kort mislykket jurastudie og udgivelse af digte og dramaer fik B. S. Ingemann (1789-1861) arbejde som lektor på Sorø Akademi i dansk sprog og litteratur. Senere blev han direktør for stedet.

Ingemanns litteratur er præget af romantikkens tanker, hvor store og svulmende følelser om bl.a. sjæl, Gud, historien og det nationale udtrykkes. Han var optaget af kampen mellem det gode og det onde. Hvor det onde ses som mennesket, der er materielt, egoistisk og dyrisk. Det gode menneske er mennesket, som har frigjort sig fra det jordiske, og har givet sig hen til 'ånden', som det sker i kristendommen.

I Ingemanns digtning ser vi udtryk for følelser, der viser os, at sjælen er 'i et fængsel på jorden' og blot venter på at komme rigtigt hjem til himlen. Dommedagsprofetier, skrækscenarier og advars-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

ler optræder i bl.a. Kingos salmer, men ses kun sjældent i Ingemanns digtning. Hans fortællestil er lys og let og fortæller om Guds omsorg for alle på jorden.

Herudover er Ingemanns digtning præget af betagelse over skabelsens under, solopgangen og hele verdensrummets eksistens. Ofte inddrog han naturen og naturens under i sin digtning.

B.S. Ingemann havde et meget omfattende forfatterskab. Han udgav digte, salmer, dramaer, eventyr, noveller og romaner. Mest kendte er hans morgen- og aftensange, hvor han på en enkel og smuk måde fortæller om universets under.

Christian Winther

Christian Winther (1796-1876) voksede op på en præstegård ved Næstved, hvor hans far var præst. Den dag Christian Winther fyldte 5 år, tog hans mor ham op på en høj i haven, for at han skulle opleve den sjællandske solopgang. Oplevelsen af solopgang var fyldt med magi, stemning og store følelser. Christian Winther tabte på sin 5 års fødselsdag sit hjerte til Sjælland. Han skrev i flere af sine digte om kærligheden til Sjælland.

Christian Winther blev uddannet som præst. Han fik dog ikke stilling som præst, men arbejdede i stedet som huslærer på en stor gård. Her forelskede han sig i sin unge elev, Alvilde. Hun afviste ham gennem et halvt liv. Det gjorde ondt på ham at blive afvist, men det fik ikke Christian Winther til at opgive kærligheden.

Senere i livet forlovede han sig med en anden pige, Sophie. Han ophævede dog forlovelsen, da han mødte en gift kvinde, Julie, som han forelskede sig voldsomt i. Senere blev Julie skilt fra sin ægtemand og gift med Christian Winther.

Christian Winther skrev digte, noveller og en enkelt roman. Kærligheden til kvinden og naturen var omdrejningspunktet for hans digtning.

De fleste af Christian Winthers digte foregår mellem to personer, der enten er i hjemmet eller på et historisk sted i naturen. Små detaljer i digtene er med til at forstærke den idylliserede tilstand, som også kaldtes biedermeier. Senere bliver Christian Winthers digtning om kærlighed præget af uro, lidenskab og fremmedartede miljøer, der ikke tidligere havde set dagens lys i dansk digtning.

Jeppe Aakjær

Jeppe Aakjær (1866-1930) tilhører den gruppe af forfattere der omkring århundredeskiftet giver hjemstavnsdigtningen en central plads i forfatterskabet. Han skrev om natur, mennesker og sociale forhold som det almindelige menneske kunne identificere sig med.

Jeppe Aakjær stammer fra et meget fattigt bondemiljø på Skiveegnen. Hans barndom var præget af, at forældrene var hinandens modsætninger.

Faren talte og lo meget. Han blandede sig i politik og i hvordan samfundet var indrettet. Var der noget, der var uretfærdigt, sagde han det højt og prøvede at ændre det.

Moren var indadvendt og meget følsom. Hun var dybt troende og mente, at Gud gav svaret på alle spørgsmål i livet. Hun interesserede sig ikke for hvad der foregik udenfor hjemmets fire vægge.

Jeppe Aakjær arvede karaktertræk, som tydeligt ses i forfatterskabet, fra både faderen og moderen. Fra faren arvede han det udadvendte og engagerede. Fra moren arvede han en følsom interesse for naturens skønhed.

Uddannelsen blev taget i København, hvor Jeppe Aakjær læste til lærer og senere også til historiker. Han sugede intenst ny viden til sig. Litteratur skulle bruges til at blive klogere af. Jeppe Aakjær var meget optaget af, hvordan de svage havde det i livet. Han diskuterede og debatterede emnet på højskoler og på foredragsturneer. Jeppe Aakjær var optaget af Georg Brandes fremskridtsteori-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

er, om at litteraturen skulle handle om samfundet, Darwins evolutinosteorier og socialistiske tanker.

Jeppe Aakjær blev både gift, skilt og gift igen. Sammen med sin anden kone Nanna, levede han lykkeligt på Jenlegården. Her startede ægteparret traditionen med Jenlefester, hvor tusinder af mennesker mødtes for at høre politikere og forfattere holde foredrag og taler og diskutere samfundets indretning. Jenlefesterne stoppede med Jeppe Aakjærs død. Senere er traditionen genoplivet af en lokal forening.

Jeppe Aakjær mente, at litteratur skulle være levende og skabe debat. Et grundlæggende træk ved Jeppe Aakjærs digtning er den åbenlyse kritik af enhver form for undertrykkelse og umyndiggørelse af mennesket.

Han skrev romaner og digte, der skabte debat om hvordan samfundet var indrettet. Og han skrev digte, der handlede om det skønne, sanselige og stemningsmættede i naturens gang.

Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Grundtvig (1783-1872) er født i Vordingborg som søn af en præst. Efter studentereksamen gennemførte han teologistudiet og fik ansættelse som huslærer på Langeland. Her forelskede han sig voldsomt i husets frue. Kærligheden var umulig og smertefuld for Grundtvig, der søgte forklaringer på sin dybfølte smertelige forelskelse.

Grundtvig flygtede ind i romantikkens tanker, der viste ham vejen til harmoni. Ifølge romantikkens tanker var harmoni, den guddommelige kraft som gennemstrømmer og forener alt. Kraften beskrives også som 'ånden i naturen'. Grundtvig blev dybt religiøs og optaget af den romantiske tankegang. Senere blev han dog mere jordnær.

Livet igennem var han optaget af, hvordan troen kunne gøres nærværende og levende for almindelige mennesker.

Udtrykket 'det levende ord' fortæller om Grundtvigs holdning til, at teori skulle forenes med praksis på en engageret og nærværende måde gennem fortælling. Gennem 'det levende ord', som i kirken bedst blev udtrykt gennem trosbekendelsen og dåben, skulle mennesket styrkes i det kristne fællesskab.

Grundtvig er Danmarks mest produktive salmeforfatter. Mere end 1400 salmer har flydt fra hans pen. Kendetegnende for hans salmer er, at han gerne ville have det guddommelige til at afspejle sig i menneskets almindelige liv.

I modsætning til fx Kingo og Brorson er Grundtvigs salmer ikke moraliserende og taler ikke om synd og nåde. Grundtvig betragter ikke Gud som den strenge dommer, men som den kærlige fader, der kan forbinde livet med døden.

Indholdet i Grundtvigs salmer er præget af fællesskab, og han skriver oftere 'vi' end 'jeg'. Grundtvig tager afstand fra den tids salmer, der ofte var domineret af Jesus' lidelse og død, streng moral i Guds navn og længslen efter livet med Gud efter den jordiske død. I Grundtvigs salmer fortælles om, at livet også skal leves på jorden, hvor Guds rige også findes.

Grundtvig havde mange kasketter på i sit lange liv. Han nåede at være præst, pædagog, historiker, oversætter, politiker og forfatter. Grundtvig har haft stor indflydelse på dansk kultur og tankegang.

Henrik Pontoppidan

Henrik Pontoppidan (1857-1943) voksede op i Randers i en streng kristen familie. I protest rejste Henrik Pontoppidan til København for at læse til ingeniør. Selv om han fik gode resultater ved sine eksaminer, afsluttede han ikke studiet men levede af at være forfatter og journalist.

I forfatterskabet kritiserede han den strenge kristne moral, som herskede på det tidspunkt. Han skrev kritisk om samfundet, skabte debat og beskrev menneskets psykologiske og sociale muligheder

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

for forandringer.

I starten af forfatterskabet var Henrik Pontoppidan præget af den naturalistiske tankegang, at menneskets muligheder er bestemt af miljø og arv. Forfatterskabet var på det tidspunkt meget samfundskritisk. I slutningen af forfatterskabet bevægede han sig bort fra den låste og forudbestemte tankegang, der fulgte i kølvandet på naturalismens forhold til menneske, arv, miljø og udviklingsmuligheder. Han resignerede i forhold til den politiske debat og lagde vægt på at menneskets muligheder for at skabe sit eget liv, ligger i at kende sig selv og sine egne kræfter.

I 1917 fik Henrik Pontoppidan Nobelprisen i litteratur for gennem sit forfatterskab at have sat vigtige spor - ikke kun i dansk litteratur - men i verdens litteratur.

Henrik Pontoppidans er mest kendt for sine noveller og romaner.

Tom Kristensen

Tom Kristensen (1893-1974) voksede op i en tid præget af store forandringer. Industrialisering havde givet mennesket en optimistisk tro på den moderne verdens uanede muligheder.

Den samme industrialisering gjorde 1. Verdenskrig til en krig med grusomme krigsmaskiner, hvis effektive resultater rystede mennesket. Efter krigen gennemførtes et generationsopgør. Gamle idealer erstattes af nye. USA's stærke økonomiske position efter krigen gjorde, at USA på mange områder blev forbillede for den vestlige verden.

Følelsen af ikke at have noget kendt at støtte sig til, værditabet og tomhed blev af stor betydning for Tom Kristensens værker.

Tom Kristensen var produktiv fra 1920-1930, hvor han bl.a. skrev sit største værk 'Hærværk', der byggede på hans egne oplevelser som alkoholiker. Tom Kristensen holdt tidligt op med at

skrive romaner og digte men fortsatte til sin død som skarpsindig kritiker.

Johannes V. Jensen

Johannes V. Jensen (1873-1950) er født og opvokset i Himmerland, hvor han modtog undervisning i hjemmet. Efter studentereksamen flyttede han til København, hvor han startede på medicinstudiet. Han tjente penge til studierne ved at skrive spændingsromaner til magasinpressen.

I 1895 opgav Johannes V. Jensen studierne og levede udelukkende som forfatter og journalist. På det tidspunkt havde han allerede udgivet 12 romaner.

Johannes V. Jensens forfatterskab blev omfangsrigt og udtrykker appetit på livet. Han skrev om menneskets kraft og drømme om at realisere sig selv. Han foretog lange rejser til Amerika og Østen og rundt i Europa. Indtrykkene herfra er tydelige i hans digtning.

Johannes V. Jensen var overbevist darwinist og ateist. Han havde et udpræget naturvidenskabeligt menneskesyn. I hans tidlige digtning ser vi også konflikten mellem det moderne videnskabelige intellekt og det romantiske og religiøst prægede menneske.

Johannes V. Jensen er især kendt for sine Himmerlandshistorier og for sine myter. Normalt betegner myter fortællinger om guder og væsener fra en anden verden. Myten forklarer sammenhænge i vores verden på en billedlig måde. Fx sammenhænge om naturen, kulturen eller vores måde at være sammen på. Men Johannes V. Jensen bruger mytebegrebet på en anderledes måde. For ham er myten en kort fortælling, der beskriver en intens oplevelse. I 1944 modtog Johannes V. Jensen Nobelprisen i litteratur.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Cecil Bødker

Cecil Bødker (1927-2020) blev født som eneste pige i en børneflokk på seks. Faderen var forfatter og ansat som tegner på en sølvvarefabrik, hvor Cecil Bødker senere kom i lære og blev uddannet sølv-smed.

Cecil Bødker skrev digte under sin læretid, og fortsatte skriveriet efter at hun blev uddannet. Faderen gav gode råd og støttede hendes forfatterskab. I 1955 sendte han hendes digte ind til forlaget Arena, som udgav digtsamlingen 'Luseblomster'.

Cecil Bødker er en meget alsidig forfatter med en stor produktion bag sig. Hun har skrevet talrige digte, radiospil, noveller og såvel børnebøger som voksenbøger. Især er hendes børnebøger om drengen Silas kendt af mange. Den første bog om Silas udkom i 1967 og den 13. bog i serien udkom i 1998.

Cecil Bødkers temaer er alsidige i hendes omfattende produktion. Karakteristisk for hendes figurer er, at de ofte er lidt skæve eksistenser med styrke og mod på livet. Tilbagevendende temaer er frihed, styrke og ansvaret for at tage konsekvenserne af valget.

Skildringen af miljøer fra fremmede lande, historiske tider og utopiske samfund går igen i alle bøgerne og giver læserne oplevelser, der sætter spor.

Halfdan Rasmussen

Halfdan Rasmussen (1915-2002) er mest kendt for sine børnerim og vrøvle-vers. Hans sproglige finurligheder og sprudlende ordkunst har sat varige spor hos mange danske børn og voksne. Især hans livslange samarbejde med Ib Spang Olsen, der illustrerede en række af hans børnebøger, har haft et stort begejstret publikum.

I litteraturen kommer en tids tanker og stemninger til udtryk. Halfdan Rasmussens digtning er kendt for at være sjov og munter, men alvor og livets mør-

ke sider blev også behandlet under pen-
nen. Halfdan Rasmussens lyrik for voksne sætter dybe spor hos læserne, når den tager fat i alvorlige temaer som fx krig, fred og kærlighed.

I sin lyrik mestrede han alle digter-kunstens virkemidler, det overraskende emnevalg, anderledes ordsammensætninger, ordenes dobbeltbetydninger, modsætningernes fascination og humoren som gennemslagskraft. Hans lyrik er gennemarbejdet leg med det danske sprog.

Halfdan Rasmussen voksede op i et arbejderkvarter på Christianshavn. Allerede som 14-årig gik han ud af skolen. Herefter havde han forskellige job, inden han efter højskoleophold begyndte at skrive digte.

Tove Ditlevsen

Tove Ditlevsen (1917-1976) voksede op i en fattig socialdemokratisk arbejderfamilie i København. Tove Ditlevsen skrev både digte, romaner, noveller og børnebøger. Det tematiske omdrejningspunkt i forfatterskabet var kvindens roller. Gennem opfyldelsen af forskellige roller får kvinden sin identitet. Ifølge Tove Ditlevsen er den borgerlige kvinde i bund og grund ensom, udsat og splittet. Mennesket rummer mange uforklarlige følelser, som destruktion, jalousi, skamfuldhed mv., som Tove Ditlevsen gennem sit forfatterskab beskrev på en ærlig og personlig måde.

Personligt var Tove Ditlevsen i perioder narkoman og var i flere omgange indlagt på psykiatrisk hospital til behandling for voldsomme psykiske problemer.

Tove Ditlevsens liv var præget af grundlæggende følelser af ensomhed, angst, tvivl og splittelse. Disse følelser delte hun gennem sit forfatterskab med sine læsere, der så deres egen usikkerhed og deres egne problemer ved at høre hendes livshistorier. At hun skrev om svære følelser på en måde, så læserne kunne genkende sig selv, gjorde hende

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

meget populær. På trods af at hun var berømt og populær, oplevede Tove Ditlevsen en smertelig splittelse, angst og ensomhed, som gjorde, at hun til slut tog sit eget liv.

Klaus Rifbjerg

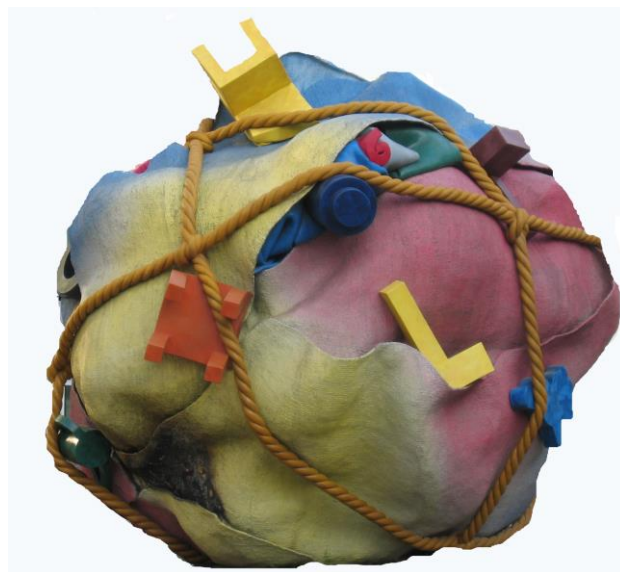
Klaus Rifbjerg (1931-2015) er opvokset i et lærerhjem på Amager. Efter sin studentereksamen læste han engelsk og litteratur, først ved Princeton University i USA og siden ved Københavns Universitet. Han forlod studierne for at blive filminstruktørassistent, siden anmelder, forfatter og forlagsdirektør.

Få forfattere har skrevet så omfattende, alsidigt og succesfuldt som Klaus Rifbjerg. Langt over 100 bøger og utallige film- radio- og tv-manuskripter. Alle hans udgivelser beskriver vores samfund og stiller spørgsmål til vores liv.

Klaus Rifbjergs skrivestil er humoristisk, præcis og overraskende. I sin skrivemåde benytter han meget erindringer og sansninger. Humor er et ofte brugt virkemiddel i hans præcise og overraskende beskrivelser af mennesker og situationer.

Hovedemnerne i forfatterskabet er at beskrive det, der udvikles og modnes, at beskrive overgangen mellem livets faser. Som fx at gå fra at være uvidende til at blive vidende, at miste sin kæreste, at blive voksen, at blive oplyst om noget, der kræver nye tankegange og vaner. Alt sammen situationer som kræver, at vi modnes og udvikler os. I Rifbjergs forfatterskab fokuseres på mennesker i overgang mellem livets faser, som hverken smider 'det gamle over bord' eller nægter 'at se fremtiden i øjnene'.

Klaus Rifbjergs bøger vækker altid opsigt, skaber debat og modstridende anmeldelser.

Metodisk Vejledning og baggrund

'Der stode tre skalke'

Folkeviser er en af de tidligste former for digtning, som vi kender i Danmark. Fortæl om folkevisernes oprindelse, genre-træk og forskellige slags temaer i folkeviser. Se afsnittet om 'Litteraturhistoriske linjer' side 66.

Syng 'Der stode tre skalke'.

Tal om visens fortælling, personernes karakterer og deres motiver for at handle, som de gør. Hvem driller hvem og hvorfor?

Vrøvleord i folkeviser ses oftest i frække og skæmtende folkeviser. Det siges, at bønderne, af frygt for repressalier fra herremanden og præsten, dækkede over de frækkeste steder i teksten med brug af vrøvleord. Undersøg visens vrøvleord. Find vrøvleordene og tal om hvilken effekt vrøvleordene giver visen. Opfordr eleverne til at komme med forslag til, hvad vrøvleordene kan have dækket over. Lad eleverne finde på et frækt omkvæd, der passer til visens indhold.

Undersøg visens rim, og tal om hvilken effekt denne leg med sprog giver os. Afhængig af elevgruppens faglige niveau introduceres forskelle på bogstavrim, konsonantrim, vokalrim og enderim.

Gruppevis laver eleverne læseteater. Tal med eleverne om, hvor mange personer visen indeholder. Hver gruppe fordele roller og replikker mellem sig. Det kan være en fordel at indføre en fortæller, som binder handlingen i visen sammen. Tal om hvordan enkle rekvisitter, stemmeføring, mimik mv. kan være med til at understrege en rolle. Brug 'Kopiark 2 – Rollekort' som hjælp og støtte i arbejdet med at strukturere en rolle.

Arbejd med meddigtning og genreskift ved genfortælling af visens indhold. Genfortæl visen som et indslag i en tv-avis. Tal om tv-avisen som genre. Hvad

er en tv-avis? Hvordan er en tv-avis bygget op? Hvilke forskellige indslag er der i en tv-avis? Tal om hvordan forskellige gæster i studiet belyser en sag fra forskellige vinkler.

'Roselil' og hendes moder'

Visen handler om en ung kvindes modstand mod at blive gift. Hun tror, hun er listig, men frieren er mere listig! Visen lærer os, at den mest listige vinder.

Arbejd med personernes karakterer ved at tegne dem, lave tale- og tankebobler og ved at indsamle konkrete oplysninger fra visen. Brug 'Kopiark 4 – Tale- og tankebobler.' Arbejdet med at klippe verselinjer ud, samtale og sortering af oplysninger foregår i makkerpar, hvor samtale og dialog har gode muligheder. Visen kopieres i forstørret format for at lette klippearbejdet.

At beskrive centrale personer i en tekst kan gribes an på forskellig vis. I arbejdet med folkevisen har vi valgt, at eleverne arbejder med at skrive biodigte.

Biodigte findes i forskellige afskygninger, som alle stammer fra det amerikanske 'biopoem', som betyder 'livsdigt' eller 'livstekst'. Arbejdspunkterne i et biodigt handler dels om faktuelle oplysninger: navn, alder, status, familieforhold mv. og dels om menneskelige egenskaber: kan godt lide, kan ikke lide, ønsker sig, trænger til, plejer at gøre mv. Formen på digtet er her tilpasset klassetrinnet. Brug 'Kopiark 5 – Biodigt' til arbejdet. Traditionelt biodigt fremgår af 'Kopiark 6 – Traditionelt biodigt.'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Hist, hvor vejen slår en bugt', H. C. Andersen

Digtet beskriver et hjem, hvor der hersker en altomfattende hygge, idyl og indslumrende fred.

Teksten genskabes med genreskift til tegneserie. Opfordr eleverne til at nærlæse teksten for at få alle detaljer med. Brug 'Kopiark 4 – Tale- og tænkebobler' og 'Kopiark 3 - Tegneserie' til at udtrykke tanker, følelser og ord.

Stemningen i digtet fremkommer af maleriske beskrivelser. Kig på stroferne og undersøg hvilke ord og beskrivelser, der skaber stemning hos læserne. Tegn et hus på tavlen og skriv ord og handlinger, der fortæller om 'hygge' inde i huset.

Tal om billederne i sproget. Hvad betyder det, at døren synker halvt i knæ? Hvordan ser æblekinder ud?

Tal om sangens rim og tal om hvilken effekt denne leg med sprog giver os. Afhængig af elevgruppens faglige niveau introduceres forskelle på bogstavrim, konsonantrim og vokalrim og enderim.

Eleverne laver digte, der rimer, om det sted, hvor de bor. Tal med eleverne om at digtet kan komponeres på samme måde som H. C. Andersens digt. Digtet kan indeholde en udvendig beskrivelse af huset, beskrivelse af personer, dyr mv. og en beskrivelse af personer og dyrs handling. Sprogstærke elever vil se udfordringer i, at deres egne digte kan synges på melodien til 'Hist, hvor vejen...'.

At omskabe digtets stemning fra hygge til uhygge er en sjov øvelse, som kræver at fantasien får lov til at udfolde sig på digtets tomme pladser. Eleverne går i dialog med teksten og stiller spørgsmål om oplysninger, som digtet ikke giver læserne direkte forklaringer på. Svarene skal have uhyggelig prægning.

'Holger Danske Mærke', B. S. Ingemann

Holger Danske er et nationalt symbol for danskere. Han sidder sovende i kælderens under Kronborg Slot. Her har han sovet i så mange hundreder af år, at hans skæg er vokset ned i stenbordet foran ham. Det siges, at den dag Danmark virkelig kommer i nød, vågner han op, griber sit svær og frelser landet fra fjenders indtrængen.

Oprindelig stammer myten om Holger Danske fra 'Rolandskvadet', som er et vigtigt værk i fransk middelalderlitteratur. Her har Holger Danske rollen som en af Karl den Stores (768-814) krigere. Myten vandrede senere mod nord og kom til Skandinavien i 1510. Mange kunstnere er inspireret af myten om Holger Danske, bl.a. H. C. Andersen, som har skrevet eventyret 'Holger Danske'. Eventyret kan findes på linket: www2.kb.dk/elib/lit//dan/andersen/eventyr.dsl/hcaev032.htm

Andre lande i Europa har lignende 'kæmper', der venter på at komme frem og frelse deres land i nødens stund. Sagn med mytologiske skikkelser har gennem tider altid inspireret romaner, folkeviser, digte og eventyr. Introducer eleverne for sagnfiguren Holger Danske.

Digtet tilhører gruppen af nationaldigte, som der er melodi til. Syng sangen og tal om, hvad en nationalsang er. Tal om nationalsangens funktion som ros til landet, opmuntring til folket og skabelse af nationalt sammenhold hos dem, der synger sangen.

Budskabet i digtet, handler om at kæmpe for det man tror på og at stå ved sin nationalitet. Arbejd med national stolthed. Tal om, hvad det betyder at være stolt. Hvad kan du godt lide ved Danmark? Hvad er du stolt af i Danmark?

I digtet fortælles om den krigeriske, korporlige kamp, hvor muskler og våben anvendes. Gå i dialog med eleverne om, at vi kan kæmpe, for det vi synes er vigtigt, på andre måder end ved krig. Ele-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

verne nærlæser teksten for at finde ord og sætninger, der handler om kamp.

Arbejd med digtets svære ord og vanskelige ordsammensætninger. Læs digtet som fælleslæsning og tal om den enkelte strofes sproglige udtryk og oversæt til almindeligt nudansk sprog. Det er vigtigt for forståelsen af digtet, at eleverne har en forståelse af hvad fx 'at kæmpe med åben pande' og 'hvorhen jeg i verden fór' betyder. Hvis eleverne ikke kan komme med kvalificerede bud på betydningen, må læreren træde til som mesterlæreren, der oversætter betydningen og giver eleverne svaret.

Arbejd med digtets symboler. Vi kan fortælle med billeder og ord. Symboler er billeder, der fortæller meget uden at bruge ord. Krigeren har forskellige symboler på sit udstyr. Tal med eleverne om deres kendskab til andre symboler, tegn symboler og tal om betydningen.

Brug 'Kopiark 4 – Tale- og tankebobler' til at illustrere krigeren.

Syng evt. andre nationalsange.

'To drosler sad på bøgekvist', Christian Winther

Forfatteren har valgt at lade to fugle fortælle historien i digtet. Som introduktion til arbejdet med digtet, arbejder eleverne med at tillægge dyr tanker, følelser og motiver for handling. Lav korte skriveøvelser. Vis billeder af dyr i forskellige situationer, opfordr eleverne til at skrive, hvad dyret tænker og siger i billedsituationen. Inddrag naturen, gå en tur på et sted, hvor I møder dyr. Iagttag dyret og skriv tanker, som I tillægger dyret af have.

Tal om hvordan fantasi og gode historier opstår, og om hvad der kan inspirere os.

Læs digtet og genskab fortællingen gennem genreskift til tegneserie. Brug 'Kopiark 3 – Tegneserie' til arbejdet. Arbejd med forståelse af fuglenes replik-

ker og direkte tale. Fuglenes udsagn skrives i talebobler og tænkebobler. Brug evt. 'Kopiark 4 – Tale- og tænkebobler'. Opfordr eleverne til at omskrive fuglenes tanker og replikker til nudansk. Tal om forskelle mellem forfatterens sprog og vores sprog.

Arbejd med fuglenes følelser. Nærlæs teksten og noter udtryk for fuglenes følelser i et hjerte.

At beskrive centrale personer og dyrs karakteristika i en tekst kan gribes an på forskellig vis. I arbejdet med digtet har vi valgt, at eleverne skriver biodigte. Biodigte findes i forskellige afskygninger, som alle stammer fra det amerikanske 'biopoem', som betyder 'livsdigt' eller 'livstekst'. Brug 'Kopiark 5 – Biodigt' til arbejdet.

Arbejdspunkterne i et biodigt handler dels om faktuelle oplysninger: navn, alder, status, familieforhold mv. og dels om menneskelige egenskaber: kan godt lide, kan ikke lide, ønsker sig, trænger til, plejer at gøre mv. Formen på digtet er her tilpasset klassetrinnet. Traditionelt biodigt fremgår af kopiark 6.

Tal om 'det at skilles', om elevernes personlige erfaringer, tanker og følelser i situationer, hvor de har skiltes fra nogen. Klassesamtalen bruges som afsæt for arbejdet med elevernes egne digte med temaet 'at skilles'.

Nogle elever sprudler af fortællelyst og fantasi, som de umiddelbart kan bruge i digtskrivning. Andre elever skal have en hjælpende hånd. Fx kan formen på et digt være struktureret som et sansedigt, hvor sansernes minder er i fokus. Eleverne digter med temaet 'at skilles'. Digtene gives dækkende overskrifter.

Struktur på et sansedigt

Jeg lugter.....

Jeg ser....

Jeg hører....

Jeg smager....

Jeg mærker....

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Listen med udsagnsord i sansedigtet kan i samarbejde med eleverne udvides til at omfatte andre udsagnsord. Stil spørgsmål Hvilke vigtige ord, kommer du til at tænke på, når jeg siger 'at skilles'? Noter listen af ord på tavlen. Kan du formulere udsagnsord ud fra dine vigtige ord? Noter listen af udsagnsord på tavlen. Eleverne vælger sig et antal udsagnsord, som alle indgår i digtets sætninger.

Udstil digtene i klassen.

'Syv arbejdsvante dværge', Jeppe Aakjær

Digtet er skrevet på baggrund af folkeeventyret om Snehvide. Læs eventyret højt for eleverne, inden I arbejder med digtet.

Arbejd med sproglig opmærksomhed på ukendte ord. Arbejd i makkerpar med fælles opsamling på klassen. I arbejdet med at gøre nye ord aktive, kan eleverne fx skrive eller sige en sætning med hvert nyt ord.

Læs digtet og tal om, hvad der er sket før digtets handling, og hvad der kommer til at ske efter digtets handling. Tal om struktur i eventyr ud fra 'Eventyrets handlingsbro' og placer digtets handling herpå.

Rimskemaet AABBA går igennem hele digtet. Tal med eleverne om, hvordan rim er med til at skabe rytme og hastighed i digtet. Første enderim kaldes A og næste enderim kaldes B. Introducer arbejdet med rimmønster gennem fælles klasseøvelser. Kig på andre digte med enderim og find rimmønster i digtene. Når eleverne har forståelse for arbejdet med rimmønster, arbejdes videre med rimmønster i 'Syv arbejdsvante dværge'.

Titlen på digtet sætter dværgene i centrum. Tal om begrebet titel og titlens funktion. Find andre titler til digtet.

Leg med endelsen '-vant' og find nye ord med endelsen.

Digtet læses højt som læseteater, hvor eleverne fordeler digtets verselinjer mellem sig. Tal om hvordan enkelte rekvissitter, stemmeføring og mimik kan være med til at understrege en persons karakter.

'Dejlig er den himmel blå', N. F. S. Grundtvig

Forforståelse

Julesalmer er kendte af de fleste elever. I dette materiale beskæftiger vi os med 'Dejlig er den himmel blå'. For at få udbytte af arbejdet med salmen skal forforståelsen være i orden. Læs om nødvendigt fortællinger om Jesus fødsel højt for klassen. Brug fortællingen fra en børnebibel eller Juleevangeliet fra Lukas-evangeliet, kap. 2. vers 1-20.

Tal med eleverne om deres kendskab til fortællingen og brug dette som udgangspunkt for at få skabt nødvendig forforståelse.

Tal om julen. Hvorfor fejrer vi jul? Hvordan fejrer vi jul? Tal om hvilke højtidder og religiøse fester, der findes i andre religioner.

De fleste elever har hørt og sunget salmer tidligere. Tal med eleverne om deres kendskab til salmer. Hvad er en salme? Hvornår synger vi salmer? Hvad handler salmer om?

Ældre sprog

Mange ældre tekster indeholder ord, der er vanskelige og svære at forstå. Ofte vil indholdet dog være forståeligt, selv om eleven ikke forstår hvert enkelt ord. Arbejd med nogle af de svære ord. Tal om ordenes betydning og skriv ordliste over ældre ord. Listen kan laves som en vægordbog på flipover/store ark eller i elevernes egne hæfter. Arbejdet med enkelte ord må ikke fjerne fokus fra helheden, men kan være nødvendig for at forstå helheden. Tal om indholdet af hver enkelt strofe.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Stemning

Syng salmen og tal om hvilken stemning salmen giver.

Ordsortering

Ordsortering træner arbejde med ordklasser og skaber opmærksomhed på hvilke ord, der er centrale og væsentlige i digtets sfære. Ikke alle navneord har tilhørende tillægsord og udsagnsord. Ordene skal 'passe sammen' i rækkerne, hvis der fx ikke findes et tillægsord til et navneord, så sættes der blot en streg i tillægsordets felt.

Forstør evt. digtets strofer op, uddel strofer til makkerpar og lad eleverne klippe stroferne ud i enkelte ord. Sorter ord i 'navneord', 'tillægsord' og 'udsagnsord' og evt. en 'restgruppe' af ord, som der arbejdes med senere i skoleforløbet.

Tegn et kort

Mange, især drenge, er mestre i at tegne kort over områder, hvor der lægges oplysninger ind i kortet. Evnen er sandsynligvis inspireret af timelang beskæftigelse med strategispil på computer, hvor spilleren kan 'klikke sig' sig ind på 'kort over området'. På disse kort er ofte indtegnet mål, farer, gevinster/styrke og andre vigtige detaljer for spillet.

I arbejdet med salmer bruges denne evne og interesse til at nærlæse teksten for oplysninger, der kan give indblik i mål, farer og gevinster i salmens budskab.

Opgaven med at tegne kort over salmens indhold struktureres gennem spørgsmål som:

- Hvem er på rejse?
- Hvad er målet?
- Hvad møder de undervejs?
- Hvad giver styrke?
- Hvordan mistes styrke?
- Hvordan bevæger man sig?

Svar på oplysningerne tegnes på et A3-oversigtskort der rummer salmens oplysninger. Eleverne bør digte med tek-

sten for at få interessante svar på spørgsmål. Fx kan der mistes styrke, hvis det bliver så overskyet, at stjernehimlen ikke kan ses.

Evt. tegnes kortet i spillepladeformat, hvor udarbejdelse af 'rejserute', illustreres af felter, der kan rejses på vha. en terning. Enkelte felter farves med 'styrkefarve' og enkelte felter farves med 'farefarve', som giver hhv. ret til at rykke et antal ekstra felter fremad/slå et ekstra slag eller til at gå et antal felter baglæns/springes over i tur. Evt. laves kort med oplysninger på om evt. 'styrke' eller 'fare'. Fx 'Der er skyer. Vent en omgang'. Rejseruten skal følge salmens kronologiske handling.

Byg en scene

Visualisering af strofer gøres effektivt og konkret ved at eleverne bygger scener fra salmen i kopipapirskasser eller lignende.

Materialer til byggeriet kan eleverne have indsamlet gennem seneste uger forud for arbejdet med salmen. Fx tomme emballager, bobleplast, ispinde, garnrester, korkpropper, kapsler, låg mv. Udover genbrugsbyggematerialer er der brug for lim, malertape, piberenser, vatkugler, stof mv.

Teknik til at lave fx et jesusbarn, en engel eller en krybbe er det hensigtsmæssigt at arbejde med i fællesskab.

Eleverne arbejder i grupper/makkerpar med at fremstille scener af udvalgte strofer. Eleverne vælger sig en strofe, hvor teksten nærlæses for at finde detaljer, der hører til scenen.

Giv eleverne arbejdsspørgsmål, der skaber struktur, fx:

1. Vælg en strofe.
2. Hvad er der på jeres scene?
3. Hvad er det vigtigste i jeres scene?
4. Hvordan viser I det vigtigste?
5. Hvilke materialer skal I bruge?
6. Skriv teksten/strofen og sæt den ved jeres scene.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Stjernen som symbol

Stjerner i julesalmer er ofte symbolske og udtrykker værdier og er billeder på fx Jesus, håbet, det positive, glæden mv.

Arbejd med opmærksomhed på sprogets dobbelte betydninger, at nogle ord både har en konkret betydning og en overført betydning. Hvad betyder det, at være stjerne for en aften? Du er stjernen i mit liv? Opfordr eleverne til at komme med så mange sammenhænge som muligt, hvori ordet stjerne forekommer. Skriv elevernes forslag på tavlen/flipover og tal om, hvad de enkelte eksempler betyder og om hvilke egenskaber, vi tilføjer stjerner.

Tal om hvad en stjerne gør og hvilke egenskaber, stjernen har i salmen. Fortæl eleverne at det hedder besjæling, når vi giver natur eller døde ting en sjæl. Spørg om eleverne kender til andre genrer, hvor natur eller døde ting får en sjæl. Tal fx om 'Bedstemor piletræ' fra Walt Disneys tegnefilm 'Pocahontas' eller om udvalgte H. C. Andersens tingseventyr. Hvad tror I meningen er med at gøre noget dødt levende?

Eleverne finder udsagnsord om stjerner i salmen. Hvad gør stjernerne? Svarene vil være 'Stjernerne glimter, smiler, vinker....' mv. Lad eleverne finde tillægsord om stjerner i salmen. Hvordan er stjerner? Svarene vil være: 'lyse og milde'. Gå i dialog med eleverne om, det kan tænkes at være en bestemt person, som har alle disse egenskaber? Hvis eleverne ikke kommer frem til, at det må være Jesus, salmens stjernesymbolik retter sig mod, må læreren stille mere direkte spørgsmål, der henleder elevernes opmærksomhed på sammenhængen mellem Jesus og stjernerne.

Fortæl om begrebet ledestjerne, som den stjerne, der skal lede mennesker på vejen mod det, de tror på; her i salmen til troen på Gud. Andre mennesker kan have andre ledestjerner. En ledestjerne kan være en person, der har gjort no-

get helt særligt, som man beundrer og har lært noget vigtigt af.

Eleverne tegner en stjerne, hvori de skriver navnet på en person, der leder dem i noget vigtigt. Brug stjernens takker til at skrive facts om personen. Aftal hvilke områder, der skal beskrives. Stil spørgsmål:

- Hvad/hvem er navnet på din stjerne?
- Hvad gør din stjerne?
- Hvordan er din stjerne?
- Hvad lærer du af din stjerne?

Hæng stjernerne op som en stjernehimmel i klassen.

Salme

Indeholder kristendommens budskab.

Indeholder bønner.

Indeholder gode råd og opmuntring.

Indeholder tak.

Genfortæller biblens fortællinger.

Handler om menneskets liv.

Er brugsdigtning, dvs. er lavet til en bestemt lejlighed i kirkeåret.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Vær velkommen, Herrens år', N.F.S. Grundtvig

Salmen er en af vores mest kendte salmer. Den bliver sunget i adventstiden, hvor den hilser det nye kirkeår velkommen, 1. søndag i advent.

De tre første vers fortæller om kirkeårets store, vigtige perioder: julen, hvor Jesus blev født, påsken, hvor han døde og opstod og pinsen, hvor de første kristne modtog Helligånden. Det fjerde vers er endnu en hyldest og velkomst til det nye kirkeår.

Før arbejdet med selve salmen sikres, at eleverne har kendskab til de begivenheder i kirkeåret, som salmen beskriver. Læs evt. historierne om Jesus fødsel og Jesus død og om da Helligånden kom ned på jorden. Brug evt. 'Børnebibelen' genfortalt af Johannes Møllehave som højt-læsning.

Syng salmen.

Tal om visen. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i salmen?
- Hvad kan du ikke lide i salmen?
- Hvad undrer du dig over i salmen?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse', se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

Arbejd med salmens fortællinger og henvisninger til bibelhistorien.

Digtet indeholder sproglige virkemidler, ex gentagelser, sproglige billeder og rim. Fokuser på sproget og tal om hvordan sproglige virkemidler er redskaber fra forfatterens sproglige værktøjskasse. Se side 65. 'Tekstarbejde i digte' om særlige forhold ved digte.

Perspektiver til elevernes eget liv. Tal om hvad de er glade for, holder af og ønsker sig i det kommende år. Eleverne skriver deres forventninger som digte.

'Jul', Henrik Pontoppidan

Digtet lægger op til debat om, hvorfor barnet og æslet er angste i år 0 og i dag.

Fokuser på digtets ord, understreg positive ord med en farve og understreg negative ord med en anden farve. Sammenlign antallet af streger.

Find ligheder og forskelle på julen i digtets verden og i vores verden. Find også ligheder og forskelle på angst og glæde i digtets verden og i vores verden.

Henrik Pontoppidan var darwinist og meget optaget af tanker om menneske og samfund i en udvikling, som ikke var styret af kirken. Tal med eleverne om, hvilke budskaber traditionelle julesalmer fremhæver. Tal med eleverne om, hvordan dette digt adskiller sig fra traditionelle julesalmer.

'Blæst', Tom Kristensen

Digtet fortæller kraftfuldt og intenst om blæst. Læs digtet og tal om hver enkelt strofes betydning. Læg vægt på at strofernes maleriske og billedlige sprog får mulighed for at fremstå klart ved, at alle elever har forstået indholdet og svære ord, fx 'begæred', 'forstummed'.

Forfatteren anvender besjæling. Besjæling kalder vi det, når døde ting eller natur tillægges menneskelige egenskaber. Lav fortælleøvelser i grupper hvor eleverne vælger en ting fx fra deres skoletaske, som de besjæler. Fx 'Mit penalt hus sukker højt af mavepine. Det trænger til at blive fyldt op med gode sager'. Tal om hvordan besjæling giver sproget en ekstra dimension.

Lav øvelse med at fjerne besjælingen fra stroferne. Hvordan vil digtet lyde,

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

når vi fjerner alt det menneskelige i digtet? Skriv digtet uden besjæling. Gå i dialog med eleverne om, hvordan teksten uden besjæling virker på læseren. Saft og kraft i litteratur oplever vi, når vores sanser bliver tændt i læsningen. Blæst er en vejrtype, der tænder vores sanser. Arbejd med elevernes sanseoplevelser i blæsevejr. Tal med eleverne om det forunderlige i, at blæst ikke kan ses med det blotte øje, men kun kan ses i kraft af den effekt blæst har på sine omgivelser. Fx på træer, huse, ildebrande eller en cykeltur.

Tal om hvordan sanserne bliver brugt i oplevelsen af blæsevejr i skov, hav og ild. Hvordan er det at være i en skov, når det blæser? Hvordan føles det? Hvordan ser det ud? Hvordan lyder det? Stil samme type spørgsmål til strofen om havet. Tal om hvordan ild opleves. Hvis I har mulighed for at tænde et bål, så tænd et og oplev hvordan pust, blæst og vind giver næring til flammerne. Tal også om hvilket 'rum', der henvises til i digtets sidste strofe. Kender eleverne andre rum? I makkerpar laves liste med ord, der ender på 'rum'. Fx 'klasserum', 'hjerterum'.

Elevernes opmærksomhed på sanseoplevelser bruges, når de selv skriver om blæsevejr og andre vejrtyper.

Mange elever vil have stor glæde af fælles indsamling af ord og rim til at skrive digte ud fra. Lav fælles brainstorm på de forskellige vejrtyper. Hvilke ord kommer I til at tænke på, når jeg siger 'regnvejr'? Lav en rimbank, der indeholder rimord der passer til de enkelte vejrtyper. Fx Hvad rimer på 'våd'? Tal om fx en fælles indledning til digte:

Fx:

Når det bliver jeg.....

eller:

Når får jeg.....

Fx:

*Når det regner, bliver jeg våd
og råber på en redningsbåd.*

*Når solen skinner, får jeg varme kinder.
Solen giver mig glade minder.*

Syng evt. 'Blæsten kan man ikke få at se' og lav en sammenligning af de to tekster. Fokuser på hvordan blæsten synliggøres i de to tekster.

'Græs', Tom Kristensen

Digtet foregår i det fantastiske univers, der skabes i fantasien, når vi forestiller os at være små, lilleputmennesker i en almindelig verden. Tanken er fascinerende. Mange børn har leget med tanken og flere forfattere har brugt ideen i litteratur. Fx Alf Prøysen i bøger om teskekonen og Selma Lagerlöf i fortællingen om Niels Holgersens vidunderlige rejse og TV2 i julekalenderen om Pylus.

Tal om digtet. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i digtet?
- Hvad kan du ikke lide i digtet?
- Hvad undrer du dig over i digtet?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse', se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

I 'Græs' er fortælleren blevet til en 'lilleput'. Vi hører om hans tanker og hans dragning mod noget ukendt. Arbejd med det ukendte i digtet. Hvem er det, der kalder på fortælleren? Hvorfor er fortælleren bange for at fare vild? Hvad mon der er i det ukendte? Hvad er det 'lysende mørke'? Arbejd med elevernes indlevelse i digtets univers gennem samtale. Samtalen bruges til inspiration for elevernes arbejde med at genskabe digtet som tegneserie.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Brug 'Kopiark 3 – Tegneserie' og 'Kopiark 4 – Tale- og tænkebobler'.

'Skriv selv', hvor eleverne forestiller sig at være lilleputter kan, afhængig af elevgruppe, laves enten skriftlig eller mundtlig. Som inspiration til at skrive laves en udstilling af figurer i forskellige størrelser. Opfordr eleverne til at medbringe figurer i forskellige størrelser.

Elevernes perspektiv på størrelsesforhold skærpes gennem frit udsyn til udstillingen og gennem spørgsmål som fx: Forestil jer, at I er 5 cm høje. Hvordan er det at møde en hund, der savler? Hvad mon der sker, hvis du sidder på et stykke bark, og det begynder at regne?

Brug 'Kopiark 8 – Fortællingens Byggesten' og 'Kopiark 7 – Personkarakteristik' som udgangspunkt for samtale om opbygning af en fortælling og om personer i en fortælling.

'Lærken', Johannes V. Jensen

Til skabelsesspillet er arbejdsforslag lagt ind i metodevejledning, da vi anbefaler fælles arbejde med digtet. Digtet er langt, komprimeret og fantastisk rytmisk og syngende fuldt af forårstegn.

Skabelsesspillet i 1 akt handler om naturens tegn på forår.

Arbejd med forforståelse af digtet ved at associere over temaet. Hvad er forår? Hvad betyder forår for jer? Hvilke tegn på forår giver naturen os? Hvilke dyr kommer frem om foråret? Hvordan kan vi se i naturen, at det er forår? Lav fem minutters hurtigskrivning over temaet forår. Brug resultatet af skrivningen til enten samtale eller højtlesning.

Læs digtet højt for eleverne, støt højtlesning med OHP. Tal om digtet. Stil spørgsmål til konkrete tekststeder.

- Hvad tror I et skabelsesspil er?
- Hvad mon der bliver skabt?
- Kig på rollelisten, hvem er med i spillet?
- Hvem kan krybet mon være?

- Kan krybet være vinteren?
- Kan krybet være en vejrgud?
- Hvorfor har forfatteren valgt lærken til at fremføre arien?
- Hvorfor ender alle strofer mon med 'Bi, bi, bi'?

Afspil lærkens sang. Brug fx 'Se, lyt og lær' eller 'Fuglestemmerne omkring os'. Se henvisninger.

Arbejd i fællesskab med stroferne enkeltvis. Brug fx følgende arbejdsspørgsmål:

- Hvilke ord er underlige?
- Hvad betyder ordene?
- Find rim.
- Hvad gør rim ved digtet?
- Find forårstegn i strofen.
- Oversæt strofens indhold til dit eget sprog.

Efter arbejdet med stroferne enkeltvis arbejder eleverne med at forberede den fortsatte litterære samtale ud fra 'Kopiark 1 – Den litterære samtale' med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i skabelsesspillet?
- Hvad kan du ikke lide i skabelsesspillet?
- Hvad undrer du dig over i skabelsesspillet?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse'. Se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for den fortsatte samtale om skabelsesspillet.

Skabelsesspillet fremføres af klassen i fællesskab som læseteater med passende illustrationer og underlægningsmusik. Brug fx trommer, rasleinstrumenter mv.

De enkelte strofer klippes fra hinanden og uddeles til makkerpar. Makkerparret illustrerer teksten og øver sig på at læse den. I arbejdet med højtlesning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

er der fokus på pausering, betoning og korrekt udtale.

Tal om:

- Hvilke lyde kan I lave med jeres stemmer?
- Hvordan kan I bruge jeres stemmer?
- Hvilke tillægsord kan vi beskrive stemmer med?
- Kan I tale stille, sørgende, vredt, forventningsfuldt, højt, hviskende osv.?

Opfordrer elever til at lege med stemmen, så ordene bliver fremsagt melodisk og syngende. Brug 'Kopiark 9 – Oplæsning'.

Lyt til nogle store arier, så eleverne får fornemmelse af, hvilke store kræfter, der er på spil i en arie. Fremførslen af skabelsesspillet skal være dramatisk og udtryksfuldt.

Aftal hvilke lyde og illustrationer der skal være i indledningen af skabelsesspillet og hvem, der laver dette. Makkerparrene læser efter tur lærkens replikker/de enkelte strofer og viser strofens illustration frem.

Inviter forældre eller naboklasser ind til fremførelsen, så stemning bliver højtidelig og stor.

Kannibalvise, Johannes V. Jensen

Vi har valgt at lægge arbejdsforslag ind i metodevejledning, da vi anbefaler fælles arbejde med digtet. Digtet indeholder en del vanskelige ord, som kræver forklaring for at forstå strofens samlede udtryk.

'Kannibalvise' er en morsom vise fortalt af søfolk. Fortællerne i digtet udstråler selvtillid, storhed, glæde, tempo og fortællelyst. Kampe bliver kæmpet, unge kvinder ædt, der bliver danset med døden, tobak bliver røget og tilsyneladende bliver hele verden besejret, inden rejsen atter går hjemad.

Arbejd med forforståelse af digtet ved at associere over temaet 'livet på havet for 100 år siden'. Stil spørgsmål: Hvad lavede sømænd på havet? Hvad spiste og drak sømænd? Hvilke våben havde sømænd? Var der kannibaler? Perspektiver samtalepunkterne til vores tid og lav en sammenligning af forholdene til søs den gang og i vores tid.

Læs digtet som højtlesning og korlesning. Støt højtlesning med OHP. Arbejd med stroferne enkeltvis og brug arbejds spørgsmål:

- Hvilke ord er underlige?
- Hvad betyder ordene?
- Hvilke ord rimer?
- Hvad gør rim ved digtet?
- Hvem er det, der siger 'Ha, ha, ha'?
- Hvilken stemning giver det digtet?
- Hvilke oplysninger får vi om sørøvere?

Oversæt strofen til nutidigt sprog.

Efter arbejdet med stroferne enkeltvis arbejder eleverne med at forberede den fortsatte litterære samtale ud fra 'kopiark 1 – Den litterære samtale' med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i visen?
- Hvad kan du ikke lide i visen?
- Hvad undrer du dig over i visen?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse', se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for den fortsatte samtale om visen.

Visen fremføres af klassen i fællesskab som læseteater med passende illustrationer og underlægningsmusik. Brug fx trommer, kastagnetter, rasleinstrumenter, hjemmelavede lyde mv.

De enkelte strofer klippes fra hinanden og uddeles til makkerpar. Makkerparret illustrerer teksten og øver sig på at læse den. I arbejdet med højtlesning er der fokus på pausering, betoning og korrekt udtale.

Tal om:

- Hvilke lyde kan I lave med jeres stemmer?
- Hvordan kan I bruge jeres stemmer?
- Hvilke tillægsord kan vi beskrive stemmer med?
- Kan I tale stille, sørgende, vredt, forventningsfuldt, højt, hviskende osv.?

Opfordrer eleverne til at lege med stemmen, så ordene bliver fremsagt melodisk og syngende. Brug 'Kopiark 9 – Oplæsning.' Tal om hvordan fortællerne af visen fremtræder. Hvilken stemning er der i visen? Hvordan kan vi udtrykke visens stemning?

Makkerparrene læser efter tur visens strofer. Samtidig vises illustration til strofen frem.

Inviter forældre eller naboklasser ind til fremførelsen, så stemningen bliver højtidelig og stor.

ABC – rim, Johannes V. Jensen

Læs digtet i kor.

Digtet bygger på forståelse og opfattelse af dyr, mennesker, ting og begre-

ber, som hører til i 1926. Elevernes kendskab til disse områder er naturligvis ikke den samme i vores tid. Tid og sprog følges ad i udvikling. Tal om svære, underlige og gammeldags ord. Tal om hvordan I kan se, at sproget har udviklet sig.

Eleverne arbejder med udvidelse af ordforråd og kendskab til ældre sprog ved at lave tre spalter i deres hæfte. I den ene spalte noteres svære/underlige ord. I den anden spalte noteres bud på betydning. I den tredje spalte noteres korrekt betydning.

Arbejd med digtets rim, understreg enderim og tal om hvilken betydning for sprogets rytme, hastighed og tiltrækning, rim giver sproget.

Rim og rytme er leg med sproget, som mange forfattere har brugt i fremstilling af ABC-remser. Tal om rim og find rim i digtet.

Forfatteren tillægger nogle af dyrene karakteregenskaber, som viser os en bestemt opfattelse af dyret. Fx 'en dum gås'. Opfordr eleverne til at finde på/ komme i tanke om andre opfattelser af dyr og deres karakteregenskaber.

Få skolebiblioteket til at finde ABC-remser frem og opfordr eleverne til at medbringe deres egne ABC-remser. Læs ABC-remser og tal om indhold og sprogbrug. Lav klassens egen ABC-remse, illustrer og udstil arbejdet. Arbejd i makkerpar.

Fordel alfabetets bogstaver mellem eleverne. Aftal hvilke grupper af ord digtet må indeholde. Fx 'dyr', 'mennesker', 'ting'. Navneord er ofte nemme at lave ABC-remser ud fra. Prøv også at arbejde med at ABC-remserne indeholder fx 'begreber', 'tillægsord' eller 'udsagnsord'. Illustrer ABC-digtene og udstil dem.

Samlet liste over litteratur med ABC-remser findes på linket:
www.emu.dk/gsk/skolebib/uv/litteratur/billedboeger/liste/abc.html

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Sol', Cecil Bødker

Digtet handler om, hvad vi ser i sol og skygge. Og om hvilken værdiladning, der ligger i ordvalget, når naturen beskrives.

Inden digtet udleveres og læses laves en associationsøvelse over digtets dyr. Afspil evt. stille musik og lad eleverne skrive eller fortælle, hvilke ord, de kommer til at tænke på, når de hører og ser ordet 'sommerfugl', 'spyflue', 'bi', 'korsedderkop'. Dyret skal være synligt med ord og billede, mens associationsøvelsen foregår. Brug evt. overhead, White Board, illustration fra en bog eller tavlekridt og tavle.

Gå i dialog med eleverne om, hvilke ord, tanker og værdier, de tillægger de enkelte dyr. Er der fælles holdninger og tanker om disse dyr?

Udlever digtet og læs det. Umiddelbart herefter arbejder eleverne med at forberede den litterære samtale ud fra 'Kopiark 1 – Den litterære samtale' med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide?
- Hvad kan du ikke lide?
- Hvad undrer du dig over?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse'. Se side 60.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

I arbejdet med digtets dyr fokuseres på et dyr af gangen. Nærlæs teksten og understreg oplysninger om dyret med en farve. Brug forskellige farver til de forskellige dyr. Eleverne sammenskriver digtets fakta om dyret og tilføjer egen viden. Tal om hvorfor forfatteren vælger at tillægge nogle af dyrene en hyggelig adfærd (bien laver nakkeskilning) og andre en uhyggelig adfærd (korsedderkoppen væver død).

Eleverne arbejder med digtets stemninger ved at sortere ord og handlinger i 'sol' og 'skygge'. Samme arbejdsstruktur bruges ved perspektivering til vores natur.

I litteratur og på film findes der mange talende og tænkende dyr. Børn er vant til at dyr tillægges personlige egenskaber, personificeres og besjæles. Tal med eleverne om, hvilke dyr de kender, der tillægges bestemte menneskelige egenskaber. Brug skemaet til at systematisere dyrenes karakteregenskaber.

Gå i dialog med eleverne om, hvordan litteraturen er med til at forme vores natursyn. Hvor mange børn kan lide ulve efter at have hørt eventyret om 'Rødhætte og ulven'? Er det rimeligt at tillægge naturen menneskelige egenskaber?

Hav opslagsbøger fra skolebiblioteket i klassen under arbejdet med digtet.

'Den stærkeste mand', Halfdan Rasmussen

Digtet handler om styrke, om hvad en stærk mand (næsten) kan udføre og om hvad en stærk mands fysiske styrke ikke kan bruges til.

Halfdan Rasmussen bruger overdrivelser i sin beskrivelse af den stærke mand. Tal om, hvordan overdrivelser ofte bruges, når vi vil forstærke et udtryk.

Digtets udtryk og indtryk bruges i elevernes egne illustrationer. Eleverne opfordres til at nærlæse digtet for at finde oplysninger, som bruges i billederne. Udstil billederne.

Tal om styrke og kræfter. Hvilke kræfter kan vi se? Hvilke kræfter kan vi måle? Hvilke kræfter kan vi ikke se? Hvilke kræfter kan vi ikke måle?

Digtet kan føre til samtaler om, hvilke kvaliteter og værdier vi lægger vægt på i vores samfund. Målbare værdier fx det at være størst, stærkest, hurtigst, mest med på moden, dygtigst kan måles og ses. Gå i dialog med eleverne om, hvilke værdier, der er vigtige i livet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

At beskrive centrale personer og dyrs karakteristika kan gribes an på forskellig vis. I perspektiveringsdelen til stærke mennesker i elevernes liv, har vi valgt, at eleverne skriver biodigte. Biodigte findes i forskellige afskygninger, som alle stammer fra det amerikanske 'biopoem', som betyder 'livsdigt' eller 'livstekst'. Brug 'Kopiark 5 – Biodigt'.

Arbejdspunkterne i et biodigt handler dels om faktuelle oplysninger: navn, alder, status, familieforhold mv. og dels om menneskelige egenskaber: kan godt lide, kan ikke lide, ønsker sig, trænger til, plejer at gøre mv. Formen på digtet er her tilpasset klassetrinnet. Traditionelt biodigt fremgår af 'Kopiark 6 – Traditionelt biodigt'.

'Jeg kan høre natten liste', Halfdan Rasmussen

'Jeg kan høre natten liste' er en poetisk beskrivelse af nattens komme og den magiske stemning, som det fører med sig.

Arbejd med genretræk for digte. Tal om rim. Hvilke ord rimer i digtet? Hvilken betydning har rim for digtet? Brug farver til at understrege ABAB-rim i stroferne.

Find de sproglige udtryk, som er specielt smukke, anderledes, mærkelige og sjove. Tal om hvorfor forfattere vælger at skrive på denne måde. Tal om betydningen af de sproglige billeder og prøv om I kan male digtets sproglige billeder.

Opfordr eleverne til derhjemme at sætte sig et fredeligt sted i skumringstimen, hvor de noterer og skriver indtryk ned. Stikordene bruges dagen efter i skrivning om 'nattens komme'. Hjælp skriveprocessen i gang ved at tænde elevernes sanser. Arbejd fx i et mørklagt rum ved stearinlysets skær med musik i baggrunden.

'Forældrene', Tove Ditlevsen

Digtet er Tove Ditlevsens lyriske udgave af folkeeventyret 'Hans og Grethe'. Inden arbejdet med digtet sikres at eleverne har kendskab til eventyret. Læs evt. eventyret om Hans og Grethe højt. Tal om, hvordan eventyret kunne være gået anderledes. Hvem kunne have handlet anderledes? Hvem kunne have forhindret det onde i at ske?

Sammenlign digtets fortælling med eventyrets. Stil spørgsmål. Hvem er ond? Hvem er god? Hvem kunne have forhindret det onde i at ske? Arbejd med ligheder og forskelle mellem digt og folkeeventyr.

Tove Ditlevsen tager i alle sine skrivelser børnenes parti. Temaet for digtet er forældres manglende omsorg for egne børn.

Synsvinklen i digtet ligger hos forældrene, som fortæller digtet. Forfatteren giver læserne en del oplysninger om forældrenes tanker og følelser for deres børn. Arbejd med synsvinkelen i digtet. Tal med eleverne om begrebet synsvinkel. Eksemplificer fx begrebet synsvinkel gennem elevernes kendskab til den computervanimerede tegnefilm 'Sandheden om Rødhætte', 2006. Eller eksemplificer med eksempler på konfliktudredninger. Hvem vælger hvad der skal fortælles efter en konflikt i et frikvarter? Hvem har set, hørt og oplevet hvad? Hvem har ret/uret? Historier ændres gennem forskellige synsvinkler.

Skift synsvinkel gennem fortælleøvelse i grupper, hvor forældre, heks og børn på skift fortæller deres version af eventyret.

Arbejd med personerne i digtet ved at lave biodigte om forældre og børn. I digtet fortælles ikke meget direkte om børnene. Indirekte fortælles en del, og resten af oplysningerne opfordres eleverne til at lave som meddigtning. Brug 'Kopiark 5 – Biodigt'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Biodigte findes i forskellige afskygninger, som alle stammer fra det amerikanske 'biopoem', som betyder 'livsdigt' eller 'livstekst'. Arbejdspunkterne i et biodigt handler dels om faktuelle oplysninger: navn, alder, status, familieforhold mv. og dels om menneskelige egenskaber: kan godt lide, kan ikke lide, ønsker sig, trænger til, plejer at gøre mv. Formen på digtet er her tilpasset klassetrinnet. Traditionelt biodigt fremgår af kopiark 6.

'fjæsing', Klaus Rifbjerg

'fjæsing' er udgivet i digtsamlingen 'Leksikon' fra 1996. Titlerne på digtene er ord, der er ordnet alfabetisk som i et leksikon.

Eleverne arbejder i første omgang med dyrets historie og fortælling i digtet. Vis billeder af fjæsing, fortæl om fjæsing og tal om andre farlige dyr, der er udrustet med et 'våben' til at skræmme fjenden med, fx pindsvin, bi og elektrisk ål.

Lad eleverne genfortælle digtet som tegneserie. Brug 'Kopiark 3 – Tegneserie' til arbejdet og 'Kopiark 4 – Tale- og Tænebobler'. Eleverne arbejder med brug af tale- og tankebobler med indlevelse i både fjæsing og mennesket, der bliver stukket.

Sæt fokus på gentagelser i digtet. Tal om, hvordan gentagelse er et sprogligt fif til at skabe opmærksomhed på det vigtigste i et digt.

Digtet lægger op til tanker og samtale om mennesker og dyr, der er født skyldige uden at have mulighed for at ændre på deres status.

'flagermus', Klaus Rifbjerg

'flagermus' er udgivet i digtsamlingen 'Leksikon' fra 1996. Titlerne på digtene er ord, der er ordnet alfabetisk som i et leksikon.

Eleverne arbejder med dyrets historie og fortælling i digtet. Vis billeder, fortæl og se film om flagermusen. Flagermusen udsender op til 70.000 svingninger pr. minut. Det er så mange, at det menneskelige øre ikke kan høre det. Flagermusen registrerer tilbagekastninger af lydbølger og kan regne afstand og retning ud til fx en flyvende myg.

Vis eleverne hvordan lyd opstår gennem svingninger, brug fx et stykke vand-slange, som du svinger gennem luften. Fortæl om andre dyr, der er udrustet med lignende mekanisme. Fx marsvin, der i havet orienterer sig og søger føde ved hjælp af udsendelse af meget høje lyde.

Tal med eleverne om forskellen på mennesker og dyr. Digtet beskriver flagermusens kamp for tilværelsen. Hvad kæmper dyr for? Hvad kæmper mennesker for?

Sæt fokus på digtets enkelte ord. Find synonymmer for ordet 'samtale'. Tal om hvilken stemning, synonymerne i digtet giver os som læsere.

Arbejd med at beskrive flagermusens natur. Arbejdet kan tilrettelægges i samarbejde med andre fag. Sammenlign den naturvidenskabelige beskrivelse med forfatterens beskrivelse af flagermusen.

Tal om, hvad eleverne synes, der er vigtigst i digtet og om, hvad forfatteren har villet fortælle med sit digt.

Forfatteren har lavet sit digt på baggrund af faktuelle oplysninger om et dyr. Lav skriveøvelse, hvor eleverne skriver korte tekster på baggrund af faktuelle oplysninger om et dyr. Lån bøger om forskellige dyr på skolebiblioteket, læs om dyr og stil spørgsmål til dyrets udseende, form, farve, formering, fjender og føde. Lad eleverne fokusere på det, de synes er dominerende og fascinerende hos dyret. Fx kan der om pindsvinet digtes om forsvær, pigge og stikkende mekanisme. Fx kan der om svalen digtes om evnen som akrobatisk flyver.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 1 – Den litterære samtale

Det kan jeg ikke lide	Det minder mig om
Det kan jeg lide	Det undrer mig

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 2 - Rollekort

Hvem er jeg? - alder - pige/dreng - arbejde - rig/fattig	
Hvad er min opgave? Hvad vil jeg?	
Hvordan vil jeg løse min opgave? Hvordan vil jeg nå mit mål?	
Kropsholdning	
Tøj og ting	

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

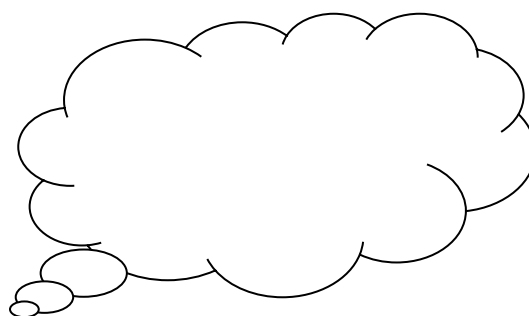
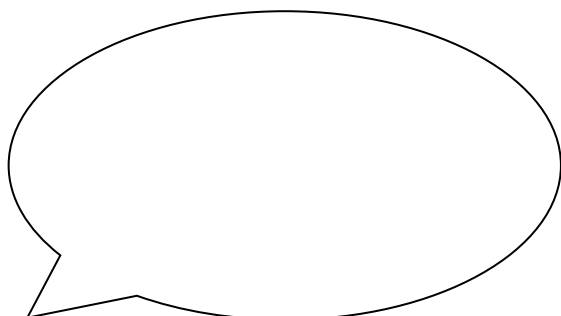
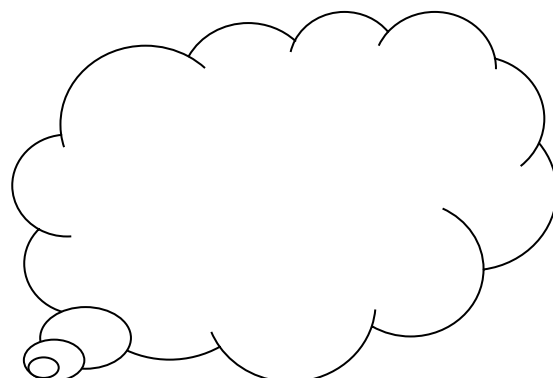
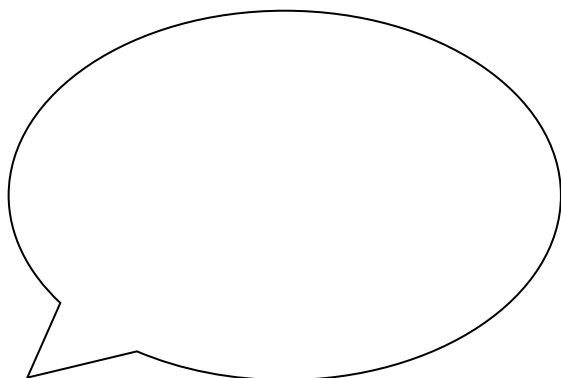
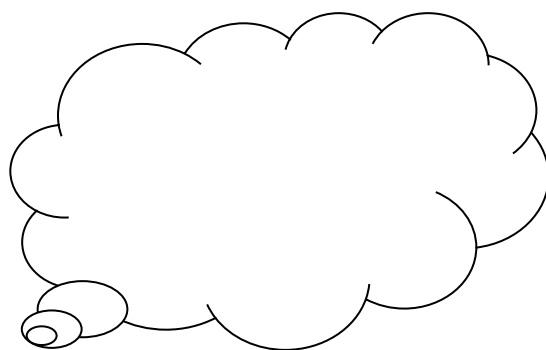
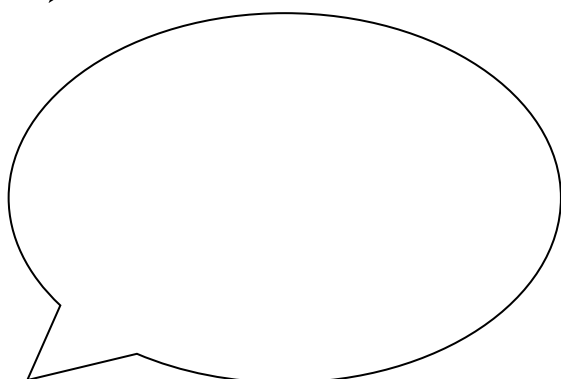
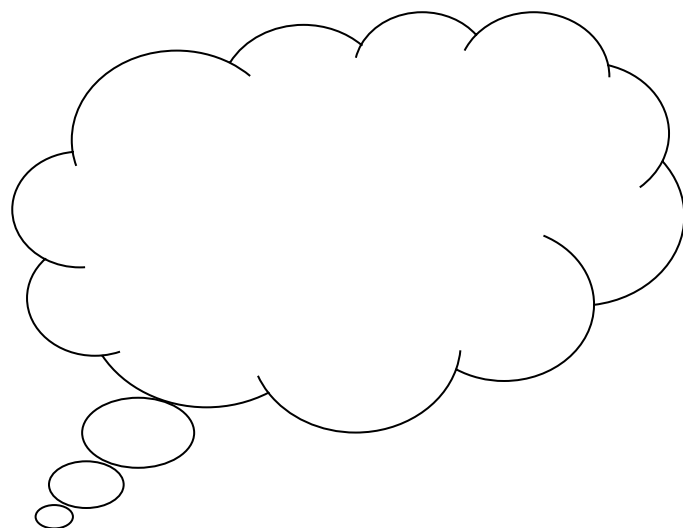
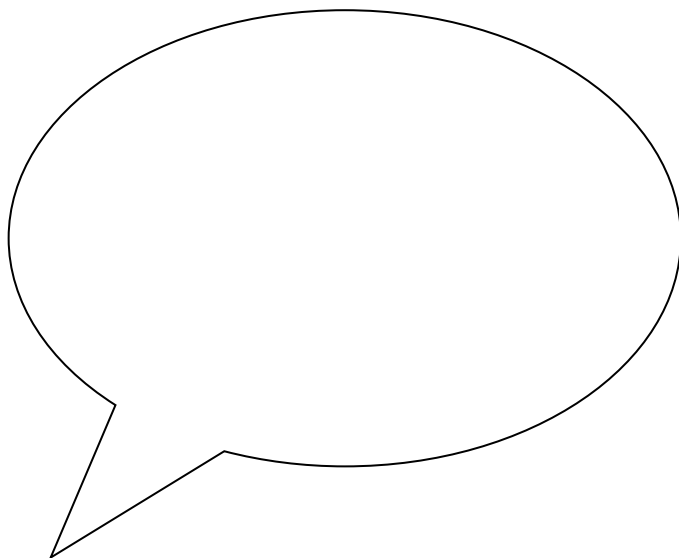
Kopiark 3 - Tegneserie

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 4 – Tale- og tænkebobler

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 5 - Biodigt

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Kopiark 6 – Traditionelt biodigt

Traditionelt biodigt:

1. linje: fornavn
2. linje: fire karaktertræk
3. linje: slægtsforhold (søn, datter af, søster til)
4. linje: elsker/holder af (tre ting eller mennesker)
5. linje: føler... (tre eksempler)
6. linje: trænger til (tre eksempler)
7. linje: frygter (tre eksempler)
8. linje: giver (tre eksempler)
9. linje: ønsker (tre eksempler)
10. linje: adresse
11. linje: efternavn

Udsagnsordene i linje 4-9 kan udskiftes med andre udsagnsord, som går mere i dialog med den enkelte tekst. Fx drømmer, hader, holder af, håber, bringer.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 7 - Personkarakteristik

En personkarakteristik fortæller om, hvordan en person er '*udenpå*' og '*indeni*'.

Når du skal beskrive en person *udenpå*, skal du beskrive:

- *Pige/dreng*. Er det en pige eller dreng?
- *Alder*. Hvor gammel er personen?
- *Udseende*. Hvordan ser personen ud?
- *Tøj og ting*. Hvilket tøj og vigtige ting har personen?
- *Skole/arbejde*. Hvad laver personen om dagen?
- *Rig/fattig*. Er personen rig eller fattig?
- *Familie*. Hvilken familie har personen?

Når du skal beskrive en person *indeni*, skal du beskrive:

- *Følelser*. Hvad føler personen?
- *Egenskaber/er god til/har svært ved*.
Hvad er personen god til/har svært ved?
- *Udvikling/forandring/hvad sker der med personen?*
Hvad sker der med personen i fortællingen?

Kopiark 8 – Fortællingens Bygesten

En fortælling er som et hus, der er bygget op af forskellige *sten*.
Stenene er alle lige vigtige for fortællingen.
Forfatter vælger selv, hvordan *stenene* i en fortælling ser ud.

Forfatteren skal bruge alle disse *sten*:

Personer

- Hvem skal fortællingen handle om?

Sted

- Hvor skal fortællingen foregå?

Tid

- Hvornår skal historien foregå?

Opbygning

- Hvad skal der ske?
- Hvordan skal fortællingen starte?
- Hvad skal der siden hen ske?
- Hvordan skal fortællingen slutte?

Fortæller

- Hvem fortæller historien?
- Er det en jeg-person?
- Er det en han/hun-fortæller?

Sprog

- Hvordan skal sproget være?
- Skal der være rim og rytme i fortællingen?
- Skal der være besjæling?
- Skal der være nonsens-ord?
- Skal der være specielle fagord?
- Korte sætninger giver fart i fortællingen. Skal der være fart?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 9 - Oplæsning

Forbered dig grundigt

- Læs teksten igennem flere gange.
- Øv dig på at læse teksten højt for dig selv.
- Du skal vide, hvad alle ordene betyder.
- Kend stemningen i din tekst.
- Øv dig på at udtrykke stemning med din stemme.

Når du læser op

- Stå med rank og ret ryg. Vær afslappet.
- Læs højt, men uden at lyde anstrengt.
- Læs tydeligt.
- Læs i roligt tempo og læg pauser ind.
- Tag en gang imellem øjenkontakt med dine tilhørere.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lisbeth Alnor Christensen

Specialkonsulent og kursusinstruktør.

Forfatter/medforfatter til:
'På opdagelse i skolens arbejdsmiljø', 'På opdagelse i Harry Potters Univers', 'Danske Dyr', 'Storyline i matematik - Børnebyen', 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1-4'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2

Henvender sig til folkeskolens danskundervisning i 3. - 4. klasse. Kanongode folkeviser, salmer og digte 1, 3 og 4 henvender sig til folkeskolens danskundervisning i henholdsvis 1.-2., 5.-6. og 7.-9. klasse.

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' indeholder tekster, arbejdsforslag og en teoretisk og metodisk vejledning til arbejdet med folkeviser, salmer og digte.

Ny litteraturpædagogik kombineret med traditionel litteraturhistorisk læsning åbner teksterne. Eleverne får taget livtag med teksternes udtryk, indtryk og sammenhængen mellem tekstens tid og vores tid.

På den måde gøres kanonlitteratur til nærværende og levende historiefortælling, der får eleverne til at tænke over eget liv og til at mærke nogle af kulturens spadestik.

Teksterne kan bruges i faglige og tematiske forløb i danskundervisningen.

Anmelderne skrev:

Forfatteren gør i lærervejledningen med grundighed og prisværdig systematik rede for, hvilke kanonforfattere der er repræsenteret. Der bliver også gjort rede for, hvilke områder i målene for klassetrinnet der er tilgodeset.

Grundige opgaver til eleverne og vejledninger til læreren fører på udmærket måde ind i teksterne. De giver mulighed for, at eleverne kan give udtryk for deres oplevelse ved at digte, male, skrive og dramatisere.

Til den svære kunst at læse kantonetekster... er der mange idéer at hente i dette materiale.

